

L'eterna enyorança

Amalgama d'experiències personals amb el seu context històric
(1860-2000)

Pseudònim: pedra alta

Agraïments

M'agradaria agrair a totes les persones que m'han ajudat a fer possible aquest treball.

Especialment a la meva àvia, que, gràcies a la seva immensa memòria, m'ha pogut explicar tot d'històries increïbles de la família.

Als meus pares, pels seus savis consells i l'infinit suport.

A la Marcela i a tota la família d'Argentina, per tota la informació que m'han estat proporcionant i per tots aquests e-mails plens de paraules d'ànims i de suport.

Al Miquel Sánchez, per la seva gran aportació al treball i per haver-me fet descobrir una Cerdanyola que desconeixia.

Agrair, també, al meu tutor del treball, el Pep Pàmpols, que em va fer el seguiment des del primer dia.

I finalment, a la Marisun Caminal, per haver-me fet estimar la història.

A tots, moltes gràcies.

*Dolça Catalunya,
pàtria del meu cor,
quan de tu s'allunya
d'enyorança es mor.*

Hermosa vall, bressol de ma infantesa,
blanc Pirineu,
marges i rius, ermita al cel suspesa,
per sempre adéu!
Arpes del bosc, pinsans i cadernerres,
cantau, cantau;
jo dic plorant a boscos i riberes:
adéu-siau!

*

¿On trobaré tos sanitosos climes,
ton cel daurat?,
mes ai, mes ai!, ¿on trobaré tes cimes,
bell Montserrat?
Enlloc veuré, ciutat de Barcelona,
ta hermosa Seu,
ni eixos turons, joiells de la corona
que et posà Déu.

*

Adéu, germans; adéu-siau, mon pare,
no us veuré més!
Oh, si al fossar on jau ma dolça mare
jo el llit tingués!
Oh mariners, el vent que me'n desterra,
que em fa sofrir!
Estic malalt, mes ai!, torneu-me a terra,
que hi vull morir!

L'emigrant, de Jacint Verdaguer (1845-1902)

Índex

1. Breu relat de l'Alejandro _____	8
2. Introducció _____	10
3. Llegenda i arbre genealògic amb els personatges principals _____	11
4. Cos del treball _____	12
– 1860-1870 _____	12
⇒ <u>Història familiar</u>	
• Els orígens	
⇒ <u>Història de la dècada del 1860</u>	
> A Espanya:	
• Revolució de 1868 (la Gloriosa)	
– 1870-1880 _____	16
⇒ <u>Història familiar</u>	
• La més bonica	
⇒ <u>Història de la dècada del 1870</u>	
> A Espanya:	
• Sexenni Democràtic (1868-1874)	
○ Monarquia Constitucional (1871-1873)	
○ 1a República espanyola (1873-1874)	
• Inici de la Restauració borbònica	
Monarquia d'Alfons XII (1874-1885)	
– 1880-1890 _____	22
⇒ <u>Història familiar</u>	
• La festa major. Amor a primera vista	
• L'enllaç (1887)	
⇒ <u>Història de la dècada del 1880</u>	
> A Espanya:	
• Mort d'Alfons XII (1885)	
• Regència de Maria Cristina dona d'Alfons XII (1885-1902)	

- > A Catalunya:
 - 1r congrés Internacional de la llengua catalana (1881)
 - 2n congrés catalanista (1883)
 - Acord de no-militància amb els partits espanyols (1883)
 - Memorial de Greuges (1885)
 - Creació de la Lliga de Catalunya (1887)
 - Exposició universal a Barcelona (1888)

- 1890-1900 _____ 30
 - ⇒ Història familiar
 - Els fills
 - ⇒ Història de la dècada del 1890
 - > A Espanya:
 - Pèrdua de les colònies de Cuba, Filipines i Puerto Rico, “El desastre del ‘98” (1898)
 - Inici de l’etapa de la crisi de la Restauració

- 1900-1910 _____ 33
 - ⇒ Història familiar
 - L’arribada de l’indià
 - El viatge de l’esperança (1909)
 - ⇒ Història de la dècada del 1900
 - > A Espanya i a Catalunya:
 - Emigració espanyola a les “Amèriques” (causes i conseqüències)
 - > A Sud Amèrica:
 - La immigració
 - > A Catalunya:
 - La fi de la fil·loxera

- 1910-1920 _____ 41
 - ⇒ Història familiar
 - La mort d’un fill (1919)

⇒ Història de la dècada del 1910

- > A Espanya:
 - Regnat d'Alfons XIII (1902-1923)
- > A Catalunya:
 - Setmana Tràgica (1909)
 - Fundació de la CNT (1910)
 - Constitució de la Mancomunitat de Catalunya (1814)
- > Al món:
 - 1a Guerra Mundial (1914-1918)
- > A Catalunya:
 - Revolta de 1919 (la Canadenca)

– 1920-1930 _____ 45

⇒ Història familiar

- El viatge del Joan
- Els néts

⇒ Història de la dècada del 1920

- > A Espanya (durant el regnat d'Alfons XIII):
 - La batalla d'Annual (1921)
 - Cop d'Estat i dictadura del general Primo de Rivera (1923-1930)

– 1930-1940 _____ 49

⇒ Història familiar

- La mort del Francisco Berenguer Pahisa
- L'herència

⇒ Història de la dècada del 1930

- > A Espanya:
 - Alfons XIII abandona el país
 - Proclamació de la 2a República espanyola (1931):
 - República d'esquerres (1931-1933)
 - República de dretes (1933-1936)
 - Cop d'Estat (1936) i guerra civil espanyola (1936-1939)

	> A Catalunya:	
	• Francesc Macià proclama la República catalana (1931)	
	• 1r cop d'Estat contra la República	
	• Estatut d'Autonomia de Catalunya (1932)	
	• Bienni Negre (1933-1936)	
	• Lluís Companys proclama l'Estat Català (1934)	
–	1940-1950 _____	56
	⇒ <u>Història familiar</u>	
	> La separació	
	⇒ <u>Història de la dècada del 1940</u>	
	> A Espanya:	
	• Dictadura franquista (1939-1975)	
	> A Catalunya:	
	• Abolició de les Institucions catalanes (1939) i prohibició de la llengua catalana	
–	1950-1960 _____	58
	⇒ <u>Història familiar</u>	
	> Els besnéts	
–	1960-1970 _____	59
	⇒ <u>Història familiar</u>	
	> El trist retorn	
	⇒ <u>Història familiar</u>	
	> El retrobament	
5.	Entrevista a l'historiador Miquel Sánchez _____	62
6.	Conclusions _____	71
7.	Llista de referències documentals _____	72
8.	Annexos (documentació fotogràfica addicional) _____	77

1. Breu relat de l'Alejandro

UNA HISTORIA DE FAMILIA

Unos años antes de que yo naciera mis padres vivieron una muy enriquecedora experiencia que continúa para todos nosotros.

Cuando mi bisabuelo, Emilio Berenguer, tenía apenas 12 años, emigró junto a su hermano, unos pocos años menor, desde Barcelona a nuestro país. En sus tierras dejó a sus padres y hermanos.

Aquí trabajó y luchó para formar una familia y hacerse un porvenir. Tuvo cuatro hijos, el menor es mi abuelo materno.-

Poco a poco las cartas, único lazo con su familia, se fueron espaciando hasta que se terminó toda comunicación con los que allá había dejado.

Más de 60 años después, cuando mis padres tuvieron la oportunidad de visitar Cataluña, fueron al pueblo donde nació el bisabuelo, "Cerdanyola del Vallés", con una pequeña esperanza de encontrar aquella familia.

En el ayuntamiento los informaron que vivía Claudina Berenguer Nadal, la hermana menor de mi bisabuelo.

Fueron a la dirección informada y no estaba. La farmacéutica vecina les indicó que Claudina vivía con su hija Nuria a unas cuadras de allí. Hacia allá se dirigieron, era un día de invierno luminoso y cálido, recorrieron varias cuadras sin hallar la indicada. Solo una casa blanca tenía luz adentro, lo que indicaba que había alguien.

No encontraban el timbre, golpearon las manos pero nadie respondía, hasta que tirando de un pequeño alambre sonó una campanilla.

Los atendió una Señora (Nuria) que asombrada no podía creer que mi mamá era la nieta de Emilio Berenguer.

Conocieron a la hermana menor de mi bisabuelo "Claudina". En dos horas (pues debían regresar ese mismo día a Buenos Aires) se encontraron con aquella familia que el bisabuelo nos había dejado.

Especialmente los conmovió Paquita, hija del hermano mayor de mi bisabuelo, quien recordaba como mi tatarabuela añoraba y extrañaba a su hijo que tan pequeño había partido hacia América y que jamás volvió a ver.-

Se había recuperado ese lazo de sangre que une a la familia no importa en que lugar vivan.

Pudieron conocer la casa "Peiral", la casa de los padres, donde nació mi bisabuelo, casi tal cual como era en aquella época, hasta vieron la cuna en que de bebe usaron los hermanos Berenguer.

Por suerte la historia no terminó allí, continúa porque han venido a Buenos Aires y hemos ido a visitarlos.

En cada encuentro, en cada carta o llamada telefónica se vivencia ese espíritu familiar por un lado catalán y por otro argentino.

Hubo algo mágico que trajo a mi bisabuelo a estas tierras y que llamó a mis padres a visitar aquellas tan lejanas donde casi inesperadamente encontraron una parte de la familia que los años y la distancia mantuvieron escondida.-

Alejandro Pinchetti (besnét de l'Emilio Berenguer Nadal)

2. Introducció

Aquest treball ha estat fruit de moltes preguntes sense resposta, de moltes incògnites que no podia resoldre. Si he fet el treball sobre la nostra història, ha estat per poder explicar tots aquests interrogants que m'assaltaven.

Un altre aspecte que m'ha motivat a l'hora de triar aquest tema ha estat l'interès que em provoca el fet de poder relacionar la història oral (la de la meva família), amb la història objectiva de Catalunya i Espanya, i trobar punts de coincidència entre ambdues per entrellaçar els enigmes de la vida dels meus avantpassats amb les causes històriques que van provocar l'emigració a les "Amèriques" dels tiets de la meva àvia.

La intenció de fer un treball inèdit, que mai ningú hagués fet, i el desig de fer recerca de debò, sabent que la informació no la trobaria a llibres ni a Internet, em van instar a buscar un tema molt personal de manera que només jo pogués dur a terme aquest treball.

Durant el treball he hagut de refer moltes vegades el que ja havia escrit, per tal de fer que el que escrivia fos el més verídic possible. Tot i així, en els apartats de la història familiar, hi ha alguns fets que no han estat enregistrats en cap document i que no sap cap persona, de manera que han estat descrits intentant plasmar el millor possible el que realment va passar, però sense saber-ne del tot la certesa.

La major dificultat que he trobat a l'hora de fer el treball ha estat la d'aconseguir la informació. M'han ajudat molt els documents que guarda la família (testaments, capítols matrimonials, llibres de família...) a l'hora de saber les dates i fets molt concrets, però la meva principal font d'informació ha estat la meva àvia Paquita que, tot i que era molt petita quan la seva àvia Maria (Maria Nadal Segarra) li explicava totes les històries de la família, recorda totes i cada una de les anècdotes i experiències que van viure els seus tiets.

He donat per acabat el treball, però sé que un treball sobre la nostra història és infinit, que no té final. Perquè cada un dels grans fets històrics que he anat explicant té multitud de fets amagats, superposats i contraposats, m'agradaria molt poder citar les paraules de la meva professora d'història de batxillerat, que va dir: "La història és com un enorme poliedre irregular ple de costats i arestes que no tenen un patró a seguir." Van ser unes paraules que em van quedar gravades a la memòria i que em van fer pensar molt en això de la història, que molta gent veu com una llarga llista d'esdeveniments i de dates, però que és molt més que això, és el nostre passat, que ens fa viure el nostre present i que esbossa el nostre futur.

3. Llegenda i arbre genealògic amb els personatges principals

Per tal de fer més entenedor el treball, he creat una llegenda i un arbre genealògic.

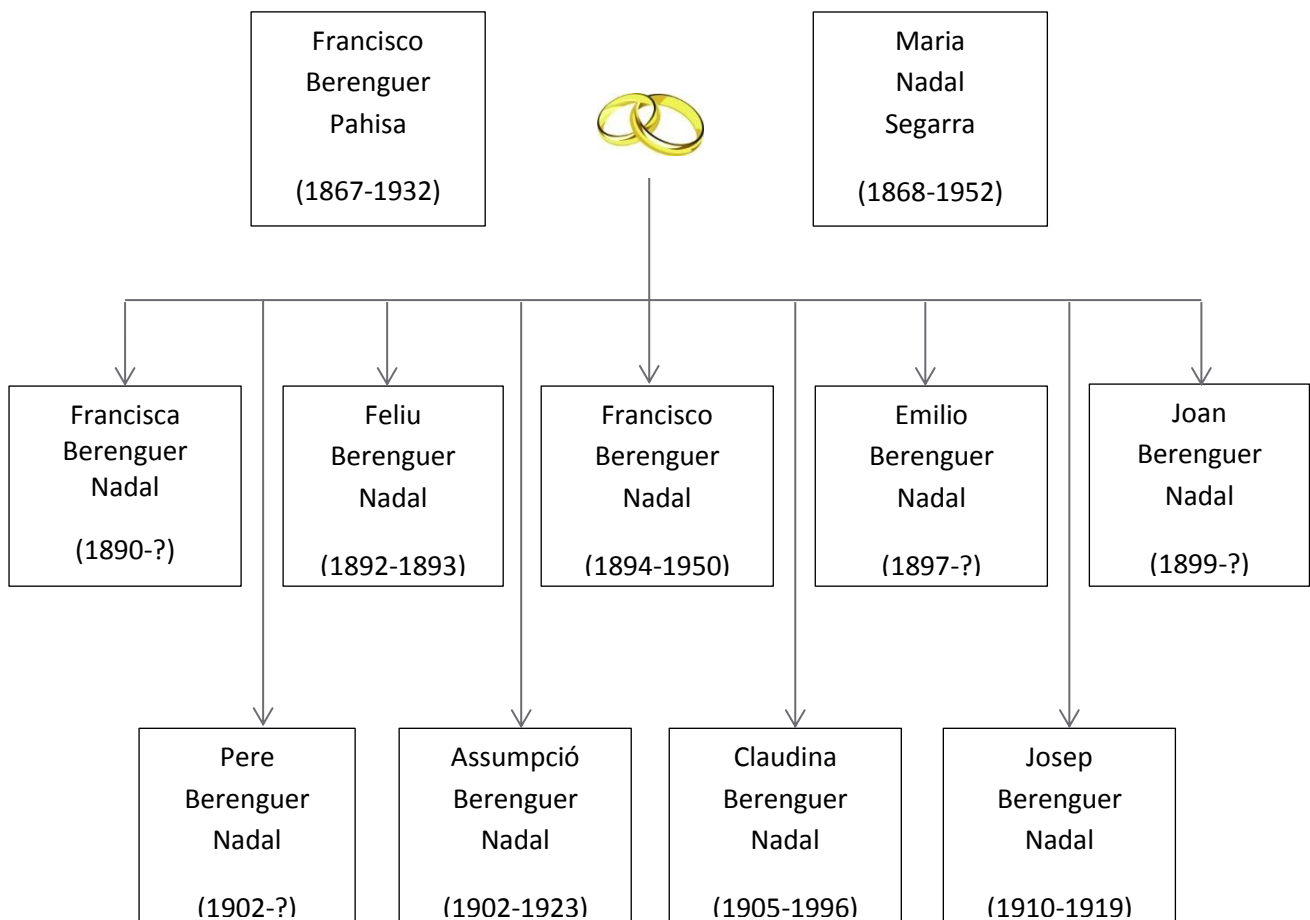
Llegenda

Al llarg del treball he anat destacant amb diferents colors la lletra dels fragments que relaten la història d'Espanya, de Catalunya, de Sud Amèrica i mundial.

- Història d'Espanya**
- Història de Catalunya**
- Història de Sud Amèrica**
- Història mundial**

Personatges principals

En aquest petit arbre genealògic hi ha representats els protagonistes del treball.

1860-1870

Els orígens

Malgrat la distància, aquella festa major els va unir per sempre. Ells, però, encara no ho sabien.

Cerdanyola del Vallès

La casa pairal de Can Feliu era una de les típiques cases de pagès de l'època. Els camps rodejaven la casa i les enormes portes fetes de fusta de roure, sempre obertes, eren testimonis de l'anada i vinguda atrafegada dels treballadors de la terra. Tots els membres de la família treballaven als camps i a més, s'havien de fer càrrec del bestiar, que, amb els seus brams, feia que la casa estigués sotmesa a un rebombori constant. Els mossos els ajudaven a tirar endavant aquella realitat que no els concedia cap dia de descans.

Fotografia del carrer Sant Ramon a la cruïlla amb l'actual carrer de Sant Camil. La segona casa de l'esquerra és Can Feliu del Cantó (1940)

El pare de família, l'Andreu Berenguer Carrió, havia heretat la casa als trenta-quatre anys. Es va casar el 19 de desembre de 1863 amb l'Antonia Pahisa Casamitjana, una joveneta de Sant Cugat del Vallès, i van anar a viure a la casa pairal. Allà, van tenir dos fills: el Francisco Berenguer Pahisa (l'hereu), nascut el 20 d'abril de 1867 i el Joan Berenguer Pahisa (l'oncle Feliuet), nascut el maig del 1870.

Tots dos van créixer envoltats d'un ambient de treball incessant, basat en el conreu agrícola de cereals, farratge i sobretot, de vinya.

Pla del Penedès

A uns quants quilòmetres de distància, a un poblet anomenat Pla del Penedès, una altra família lluitava per tirar endavant treballant sense descansar ni un sol instant. Aquest poblet, situat a la plana de la comarca de l'Alt Penedès i drenat per la riera de Lavernó, era un poble bàsicament agrícola.

El pare de família, el Mariano Nadal Sabat, hereu de Can Pere Vell, era pagès i paleta, treballava la terra des que va néixer, i va adoptar la feina de paleta al veure que li agradava i que hi tenia força traça.

Es va casar amb la Francisca Segarra Casanovas, filla de Can Vermell, i junts van anar a viure a Can Pere Vell. Allà hi van tenir cinc fills: el Pere (l'hereu), la Maria, nascuda l'any 1868, el Josep, la Júlia i l'Emilio.

Fotografia de la porta de darrere de la casa de Can Vermell, Pla del Penedès. Feta el juliol de 2009

Fotografia de la façana de la casa de Can Pere Vell, Pla del Penedès. Feta el juliol de 2009

La Francisca Segarra Casanovas i el Mariano Nadal Sabat

A Espanya:

- Revolució de 1868 (la Gloriosa)

A la meitat de la dècada del 1860, el descontentament de la població contra el règim monàrquic d'Isabel II era molt gran. Espanya estava sota el govern dels moderats des del 1845 i, aquests, sotmesos a una forta crisi interna, no havien sabut resoldre els problemes que envoltaven el país.

Espanya es trobava en una forta **crisi econòmica** que englobava una crisi financera, amb la fallida de nombrosos bancs i empreses, una **crisi agrària** i de subsistència, ja que la sequera i les males collites van provocar mancances i fam entre la població, una **crisi industrial**, especialment en la indústria tèxtil de Catalunya, ja que el preu del cotó importat dels

Estats Units va pujar considerablement i la demanda tèxtil a Espanya va disminuir, i una forta **crisi política**, provocada pel deteriorament i la crisi del sistema isabelí, causat per la corrupció, el despotisme i la immoralitat dels moderats que estaven al govern, que van ser incapaços de solucionar els problemes d'Espanya i acceptar una alternança en el poder amb els progressistes.

Com a conseqüència d'aquestes crisis, es produïen pronunciaments arreu del país.

L'any 1866, tot un conjunt d'opositors al règim monàrquic d'Isabel II van acordar l'anomenat Tractat d'Ostende, amb el qual no només pretenien substituir el president Narváez, sinó també enderrocar la reina Isabel II, expulsar-la del tron espanyol i acabar amb la dinastia borbònica. L'actitud de vacil·lació de la reina en les seves preferències entre liberals i conservadors feia que tothom hi estigués en contra.

“Manifestació del poble de Madrid a la Puerta del Sol durant la revolució de 1868”, obra de J. Casado del Alisal

Com a resultat d'aquest tractat, al setembre de 1868, a Cadis, es va iniciar la Revolució de 1868 que, a part de ser un aixecament militar liderat per Joan Prim, Francisco Serrano i Juan Bautista Topete, va comptar amb el suport de la població, que va sortir als carrers amb el crit de "Morin els Borbons".

Finalment, el govern i la reina es van quedar sense recolzament, el que va facilitar el triomf de la revolució a la batalla d'Alcolea, el 28 de setembre de 1868. El govern va dimitir i la reina, que estava a San Sebastian, es va exiliar a França.

Isabel II exiliada a París

1870-1880

La més bonicaPla del Penedès

La Maria, la gran de les filles, s'havia anat convertint en una jove molt bonica. Era menudeta i la seva cintura, estreta i estilitzada, era el destí de moltes mirades indiscretes. Tenia la pell molt fina i clara, malgrat el treball al camp. Els ulls, brillants, demostraven la il·lusió de viure i la picardia d'una adolescent. Les celles, fosques i força poblades, però molt ben dibuixades, expressaven vivesa i realçaven la bellesa del seu rostre.

Era la noia més bonica del poble, i tenia més d'un pretendent. Ella però, ja tenia parella: era un jove nascut al poble, però feia uns anys havia anat a Cerdanyola del Vallès per fer de mosso a una de les cases pairals del poble, Can Feliu. El xicot, era el Sílio.

La Maria Nadal Segarra, quan tenia uns vint anys

Per la festa major, ell sempre pujava a veure la seva família, i a festejar amb la Maria. Era l'últim dissabte del mes de juliol, i la Maria esperava la festa amb candeletes perquè l'atmosfera del poble s'omplia de llum i de colors.

A Espanya:

– Sexenni Democràtic (1868-1874)

El Sexenni Democràtic és el període que va des del triomf de la revolució del setembre de 1868 fins al cop d'estat del general Pavía, dut a terme el gener de 1879, que va suposar l'inici de la Restauració Borbònica.

El Sexenni es pot dividir en dues etapes: la Monarquia Constitucional, amb el regnat d'Amadeu I (1871-1873) i la 1a República Espanyola, formada per la República Federal (1873) i per la República Unitària (1874).

Amb l'exili de la reina Isabel II, es va crear un govern provisional encapçalat per Serrano, mentre es feia el procés constituent de les Corts.

El general Serrano va dissoldre les Juntes i va desarmar la Milícia per evitar més conflictes.

La convocatòria per formar les Corts Constituents es va fer, per primera vegada, mitjançant les eleccions per sufragi universal masculí (majors de 25 anys). Va votar el 70% del cens, i el nou parlament, va ser l'encarregat d'elaborar la Constitució espanyola de 1869.

Govern Provisional, 1869. A la fotografia apareixen: Figuerola, Sagasta, Ruiz Zorrilla, Prim, Serrano, Topete, López Ayala, Romero Ortiz i Lorenzana

El triomf en les eleccions dels partits que defensaven la monarquia com a forma de govern, va obligar al nou govern a trobar un nou rei per a Espanya. Mentrestant, aplicant la nova constitució, Serrano va assumir la Regència.

Entre els candidats per ocupar la monarquia es trobava Alfons XII, que no va ser acceptat per Prim, degut al mal record del regnat de l'últim Borbó, la seva mare Isabel II.

El 16 de novembre de 1870 va tenir lloc la votació per a l'elecció del nou rei a les Corts. L'escollit va ser Amadeu de Savoia. Va ser acceptat per les Corts el 30 de novembre de 1870 i proclamat rei el 2 de gener de 1871.

Un dels temes abordats per les Corts va ser l'abolició de l'esclavitud i del colonialisme. Al mateix moment que es produïa la Revolució Gloriosa a la metròpoli, van tenir lloc diverses revoltes independentistes a les colònies de Cuba i Puerto Rico.

Retrat del rei Amadeu I de Savoia

La manera de gestionar l'esclavitud i el colonialisme va proporcionar arguments utilitzats per l'oposició als governs del sexenni.

Altres mesures dutes a terme pel govern provisional van ser, a més de l'establiment del sufragi universal masculí i l'abolició parcial de l'esclavitud, la llibertat d'impremta i d'associació, el retorn dels llocs de treball a professors d'universitat, l'establiment de mesures econòmiques per solucionar el dèficit públic, com la fixació de la pesseta com unitat monetària i l'oficialització del sistema mètric decimal.

- La monarquia constitucional d'Amadeu I (gener 1871-febrer 1873)

Amadeu va ocupar el tron des del gener de 1871 fins al febrer de 1873, període durant el qual es va haver d'enfrontar a greus dificultats.

Pocs dies abans que fos coronat, el seu principal defensor, Prim, va ser assassinat. Això va suposar una profunda inestabilitat política, ja que Prim era la persona que feia de mediador entre les diverses forces polítiques. A més, va sorgir una oposició al règim per part dels carlistes, que s'havien aixecat en armes el 1872 i dels alfonsins, dirigits per Cánovas del Castillo, que eren partidaris que el fill d'Isabel II, Alfons, fos el rei. També els republicans van protagonitzar diverses insurreccions armades a Andalusia i a Catalunya a les quals s'hi van afegir reivindicacions populars pel repartiment de terres, l'abolició de les quintes i dels impostos de consum.

Davant d'aquesta situació, Amadeu I va abdicar i les Corts van proclamar la República l'11 de febrer de 1873.

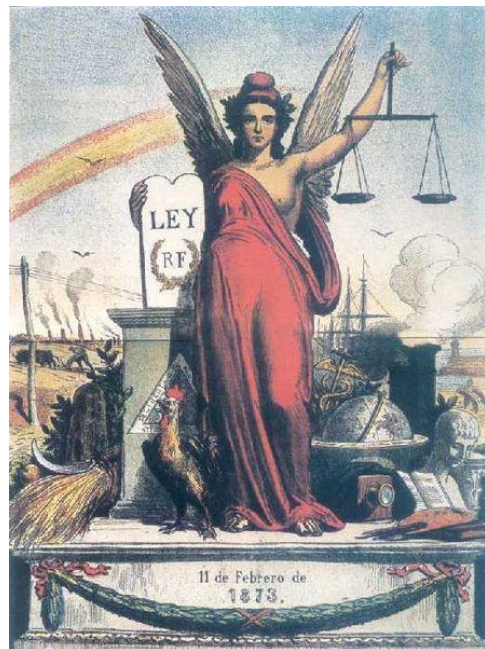
- La 1a República espanyola (febrer 1873-desembre 1874)

⇒ República federal (1873)

La república neix sense suports socials ni polítics.

El primer president va ser Estanislau Figueras, però després de les eleccions va ser elegit president Francesc Pi i Margall, principal teòric del federalisme republicà.

Era una època de conflictivitat social i política manifestada en forma de vagues obreres, ocupacions de terres per part dels pagesos i el fenomen del cantonalisme.

Al·legoria de "La Niña Bonita" sobre la I República Espanyola, publicada a "La Flaca", revista humorística i liberal del segle XIX

Els fets que van marcar aquest període van ser:

> La Revolució Cantonal (juliol 1873)

La caiguda de Pi i Margall, substituït per Salmerón a la Presidència de la república, va donar un gir conservador al règim. Nombroses poblacions es van declarar repúbliques o cantons independents a València, Múrcia i Andalusia. Molts van declarar la guerra a l'Estat central, però van ser sufocats amb duresa.

Focus de la Revolta Cantonal

Llegenda:

Aixecaments carlistes

Focus cantonalistes

Batalles

Atacs navals del Cantó de Cartagena

Salmerón va dimitir i les Corts van escollir, per ocupar el seu lloc, a Castelar, al qual li van atorgar poders extraordinaris per tal d'intentar solucionar les greus crisis polítiques i militars que afectaven Espanya.

> La Guerra dels Deu Anys (1868-1878)

A Cuba, les revoltes per aconseguir l'autonomia van deixar pas a un fort desig d'independència per part dels cubans. Els terratinens cubans, amb el suport dels Estats Units, no acceptaven ni el règim polític que es va imposar a Espanya amb la revolució de 1868 ni l'abolició de l'esclavitud. Durant la lluita per aconseguir la independència es va produir un enfrontament

entre els rics propietaris de les plantacions i la resta dels cubans, partidaris de la fi del règim esclavista.

Embarcament dels voluntaris catalans per la guerra de Cuba al port de Barcelona, 1870.

És una pintura a l'oli sobre tela i l'autor va ser Ramon Padró Pedret (1845-1915)

> La Tercera Guerra Carlina (1872-1876)

La guerra havia esclatat uns mesos abans de proclamar-se la I República. El pretendent al tron, Carles VII, juntament amb els seus seguidors, van dur a terme un seguit d'insurreccions arreu d'Espanya per tal de crear un Estat carlí. Van tenir èxit a Navarra, al País Basc i a Catalunya, on van prometre la restitució dels Furs catalans i la restauració de la Generalitat de Catalunya, abolits el 1714 per Felip V. Un cop l'exercit carlí va tenir sota el seu domini una vasta part de tota la Catalunya interior, es va fer la jura dels furs i es va restaurar oficialment la Diputació General de Catalunya, gràcies al decret que el pretendent carlí Carles VII havia signat el juliol de 1874, on confirmava la promesa de restauració de les antigues llibertats de Catalunya.

La lluita va seguir fins que, a Madrid, va ser proclamat com a rei d'Espanya Alfons XII. L'exèrcit carlí no tenia la força i el suport de cap gran ciutat, i l'arribada de les tropes alfonsines va provocar la derrota carlina (1876). Carles VII es va retirar a França i va posar fi a la guerra carlina.

⇒ República presidencialista (3 de gener – 29 de desembre de 1874)

El 3 de gener del 1874, el general Manuel de Pavía, capità general de Madrid, va donar un cop d'Estat, va ocupar el Parlament i va dissoldre

les Corts. Pavía va lliurar el poder al general Francisco Serrano, que va governar de forma dictatorial durant 12 mesos.

El nou president es va disposar a restablir l'ordre públic: va suspendre la Constitució de 1869, va prohibir la Internacional obrera, va limitar el dret d'associació, va tancar diversos clubs on s'hi feien reunions polítiques i va prohibir la premsa republicana.

– Fi del Sexenni i Restauració Borbònica

El 29 de desembre de 1874, després dels 12 mesos de règim dictatorial, el general Martínez Campos va fer un pronunciament militar i va proclamar rei d'Espanya a Alfons XII, fet que va suposar el naixement de la Restauració borbònica.

El període històric de la Restauració Borbònica es pot dividir en dues etapes: l'època de la Restauració Borbònica i la crisi de la Restauració.

El regnat d'Alfons XII és caracteritzat per una estabilitat institucional, resultat de la fi de les guerres Carlines, de la redacció de la constitució de 1876 i de l'alternança del poder entre el partit liberal (liderat per Sagasta) i el partit conservador (liderat per Antonio Cánovas del Castillo), a causa del falsejament electoral, la compra de vots i les "tupinades".

El rei Alfons XII

Durant el seu mandat també es va acabar la I Guerra Cubana (1868-1878), amb la victòria peninsular.

1880-1890

La festa major. Amor a primera vistaCerdanyola del Vallès

A Can Feliu, el treball seguia ocupant les vides de tots els membres de la família. Els fills, anaven creixent, i el més gran de tots, el Francisco, s'havia anat convertint en un jove molt ben plantat.

Un dels mossos de la casa, el Sílio, fill del Pla del Penedès, havia anat teixint una forta amistat amb l'hereu dels germans, el Francisco. Tots dos tenien la mateixa edat, eren joves, entusiastes, i tenien moltes ganes de viure.

Cada any, per la festa major del Pla del Penedès, el Sílio viatjava fins al seu poble per anar a visitar la seva família i poder veure la noia de la que estava enamorat, la Maria.

El Francisco Berenguer Pahisa quan tenia uns vint anys

Aquell any, el Sílio va convidar al Francisco perquè l'acompanyés al seu poble. Aquest era un fet poc corrent, perquè el Pla del Penedès era molt lluny, i es trigava quasi un dia sencer en arribar-hi.

El Francisco, però, va acceptar sense dubtar ni un moment. Anar de festa major li encantava.

El viatge, va durar moltes hores i primer van haver de pujar a la tartana que els portaria fins a l'estació del Papiol. Els camins eren de terra i pedres, i s'avançava a pas lent entre camps i matolls. Un cop van arribar a l'estació, van agafar el tren que els portaria fins a Vilafranca del Penedès, un poble situat al sud del Pla del Penedès.

Mapa de Catalunya amb el recorregut que van fer el Francisco i el Sílio per anar de Cerdanyola al Pla del Penedès

Imatge d'una tartana de finals del segle XIX

Des d'allà, van tornar a agafar una tartana que els va portar fins el seu destí, el Pla del Penedès. Aquell trajecte va ser diferent. Les olors, la llum i el paisatge eren nous per a ell.

Tartana avançant per una antiga carretera del Garraf

Es van instal·lar a la casa del Sílio i aquell mateix vespre van sortir a ballar. L'ambient era molt agradable. Havia refrescat i s'estava de meravella, perquè durant el dia havia fet massa calor. Les parelles, alegres, ballaven sense parar al ritme de la música, i el Francisco s'ho mirava tot des d'un racó de l'envelat. Va ser llavors quan la va veure. Era la noia més bonica que havia vist mai. El seu cos, menudet, es movia amb tanta gràcia, i la seva mirada desperta i alegre tenia una llum que feia que no pogués deixar d'observar-la. Ell se n'havia enamorat a l'instant, i estava disposat a fer el que fos perquè ella se n'enamorés.

Al cap d'una estona, el Sílio va anar a parlar amb la Maria i la va presentar al Francisco com la seva xicota. El Francisco va sentir com un cop de puny a la panxa: aquella noia de qui s'havia enamorat, era la xicota del seu millor amic.

Al refer-se del mareig que poc abans l'havia atordit, va veure que el Sílio i la Maria estaven discutint. A ella no li havia agradat que la presentés com la seva xicota, i feia

cara d'estar molt enfadada. El Francisco va decidir marxar d'allà i no posar-se més al mig.

Al final de la festa major, el Sílio i la Maria havien trencat la seva relació. El Francisco, confós però també content, va decidir que aquell no seria l'últim cop que veuria la Maria. Ell i el Sílio van pujar a la tartana i van marxar del poble enduent-se un batibull de sentiments massa intensos.

Un cop a Cerdanyola, el Francisco no parava de pensar en la Maria, somniava amb aquella mirada, i no podia oblidar-la. Només esperava que passés aquell any etern i poder tornar al Pla del Penedès per la festa major i retrobar-se amb la Maria.

Encara que intentés dissimular allò que sentia, el Sílio es va adonar de seguida que el Francisco s'havia enamorat de la Maria i, tot i que l'enrabiava, va acceptar-ho, perquè es tractava del seu millor amic.

Aquell estiu va començar amb força. Feia una calor molt seca, i el sol cremava amb molta intensitat. Al Francisco, però, aquella calor l'esperançava perquè cada cop el dia de la festa major del Pla del Penedès era més a prop.

I per fi, va arribar. Decidit com era, va agafar les seves coses i es va acomiadar de la família. Quan va anar a parlar amb el Sílio per explicar-li-ho tot, aquest el va fer callar i li va desitjar tota la sort que ell no havia tingut. Ell no aniria al Pla del Penedès, se sentia avergonyit i no volia haver de donar explicacions a ningú.

El Francisco va pujar a la tartana commogut per l'actitud del seu amic i va fer camí cap al Pla del Penedès. Només tenia lloc al pensament per a la Maria, i per les paraules que li diria quan la veiés.

Pla del Penedès

Un cop al Pla del Penedès, el Francisco va anar amb passes temeroses fins la porta de Can Pere Vell. Esperava que ella el recordés. El picaporta era una gran argolla de ferro rovellat. El va agafar amb les dues mans ben fort, perquè li tremolaven. I va trucar. El va obrir la Maria. Duia un cubell amb la roba neta sota el braç esquerre, recolzat al maluc. Portava un vestit de color marró clar força gastat, i un davantal molt fet servir lligat a la seva cintura tan estreta.

Es van quedar una estona mirant-se, sense saber què dir. Llavors el Francisco es va presentar. Li va explicar que havia vingut per la festa major de l'any anterior amb el Sílio i que li havia agradat tant que havia decidit tornar-hi, encara que fos sol. Li va explicar que el Sílio s'havia hagut de quedar a Cerdanyola perquè tenia mal de queixal i que no estava d'humor per fer un viatge tan llarg.

Després d'uns segons de silenci, ella va reconèixer aquell jove tan ben plantat i de seguida li va proposar anar a passejar i xerrar una estona abans del ball de l'envelat.

Llavors ella no ho sabia, però el Francisco tenia la intenció de quedar-se al Pla del Penedès fins que no aconseguís l'estima de la Maria.

Després de la festa major, el Francisco i la Maria havien començat a conèixer-se. Ella el portava als llocs més bonics dels entorns, li ensenyava tots els racons i li explicava les històries fantàstiques que corrien de boca en boca, generació rere generació. Ell, l'escoltava embadalit i, de tant en tant, li feia alguna pregunta que el feia despertar del somni al que estava sotmès. Ell també li explicava coses de Cerdanyola i li descrivia la casa pairal i la seva família. Li deia que algun dia, si ella volia, li ensenyaria tot allò i que segur que li encantaria.

Més endavant van començar a fer broma i a parlar de trivialitats i, quan estaven junts, els passaven les hores volant. Anaven a passejar i s'entretenien tot explicant-se les vicissituds de la vida.

Va arribar un dia que el Francisco va començar a festejar amb la Maria. Li deia coses boniques que la feien enrojolar i, aviat, ja anaven agafats de la mà. La Maria s'estava enamorant d'aquell jove ben plantat amb la pell morena adobada pel sol i, quan li va demanar la mà, ella no va dubtar ni un moment en dir-li que sí.

Els pares de la Maria van acceptar l'enllaç, malgrat la distància que els separaria de la seva filla un cop casats. Era un llaç indestructible, el que lligava el Francisco amb la Maria.

A Espanya (al final del regnat d'Alfons XII):

L'any 1885, el rei Alfons XII va morir degut a una tuberculosi. Aquest fet va significar la fi del seu regnat i, ja que no va tenir descendència en vida (va morir quan la seva dona estava embarassada del que seria Alfons XIII), la seva dona Maria Cristina de Habsburg-Lorena va ser l'encarregada d'ocupar el seu lloc com a reina regent, fins que el seu fill Alfons arribés a la majoria d'edat (1902).

La reina regent Maria Cristina amb Alfons XIII en braços

A Catalunya:

- 1r Congrés Internacional de la llengua catalana a favor del dret civil català (1881)
- 2n Congrés catalanista. Congrés del republicanisme federal, d'on surt un projecte de constitució de l'Estat català dins la Federació espanyola (1883)
- Acord de no-militància ni col·laboració amb els partits espanyols (1883)
- Memorial de Greuges (1885)

“Memorial de Greuges” és el nom amb què es coneix la “*Memoria en defensa de los intereses Morales y materiales de Cataluña*”, que va ser adreçada a Alfons XII l'any 1885. Consistia en una sèrie de reivindicacions polítiques i econòmiques, i va ser fruit de la col·laboració dels intel·lectuals amb la burgesia industrial catalana. Aquest document es considera el primer acte polític del catalanisme en el camp oficial de l'Estat espanyol.

Presentació del “Memorial de Greuges” a Alfons XII

L'enllaç (1887)

Cerdanyola del Vallès

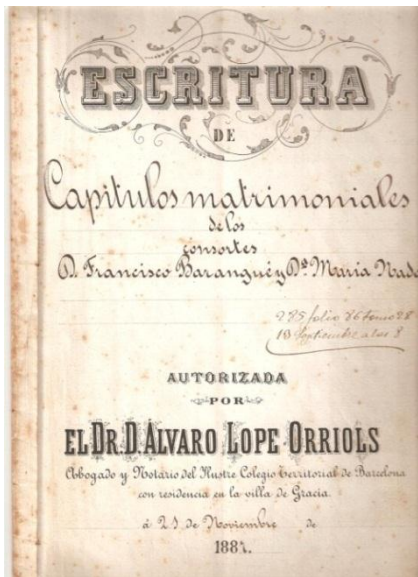
El Francisco va tornar a Cerdanyola i va deixar la Maria al Pla del Penedès. Ell havia d'ajudar el seu pare, l'Andreu, a fer les obres de la casa: havien de construir el pis de dalt, perquè hi pogués viure la jove parella i els seus fills, i havia de fer els preparatius per a la seva nova vida. Les obres van durar unes quantes setmanes i, durant aquest temps, els joves promesos s'enviaven cartes amb notícies de l'avenç en la construcció de la casa. Tots dos estaven impacients per tornar-se a veure i poder començar una vida junts.

Un cop acabats tots els preparatius, la Maria va arribar a Cerdanyola. Allà, era desconeguda, però la seva bellesa no va passar desapercibuda.

Es van casar el 21 de novembre de l'any 1887, a l'església de Cerdanyola. Ell tenia 20 anys, ella 19. Eren molt joves, però estaven enamorats.

Pocs dies després del casament, els pares dels nuvis i la jove parella van anar a fer els capítols matrimonials, on, entre molts altres acords, els pares deixaven per escrit que donaven la casa pairal de Cerdanyola del Vallès al seu fill, el Francisco, juntament amb les terres de la família i altres propietats, ja que n'era l'hereu. Els nuvis hi havien d'anar a viure i els pares es reservaven l'ús de fruit mentre estiguessin en vida. A més, li van donar la quantitat de 600 lliures catalanes, o sigui, 1600 pessetes.

Els pares de la núvia van donar a la Maria una calaixera, un armari amb mirall i un llit de matrimoni (tots provinents del Pla del Penedès), tot valorat en 1500 pessetes. A més, van donar, també, la quantitat en metàl·lic de 750 pessetes.

Portada dels capítols matrimonials del Francisco i la Maria on s'especifica la dot dels dos cònjuges

Calaixera de la dot de la Maria Nadal Segarra

Armari de la dot de la Maria Nadal Segarra

Cadires i peu del llit de la dot de la Maria Nadal Segarra

Llit i tauletes de nit de la dot de la Maria Nadal Segarra

La jove parella, incrèdula per la quantitat de regals que estaven rebent dels seus pares, va anar a viure a la casa pairal, Can Feliu. Allà, tots dos van començar a treballar al camp, i el Francisco, a més, va començar a fer de rajoler al forn d'obra de la Bòbila.

A Catalunya:

- Creació de la Lliga de Catalunya (1887)

Va ser una agrupació política catalanista fundada el novembre de 1887, a Barcelona, per un grup de membres d'ideologia conservadora del Centre Català, entre ells Àngel Guimerà i Lluís Domènech i Montaner, descontents per l'elecció de Valentí Almirall com a president, i també pels membres del Centre Escolar Catalanista (també

conservadors), on hi havia personatges com Enric Prat de la Riba, Narcís Verdaguer i Josep Puig i Cadafalch.

Fotografia dels membres de la Lliga de Catalunya que reivindicaven l'oficialitat de la llengua catalana. 1 de juliol de 1887

El seu objectiu era el de defensar els interessos morals, polítics i econòmics de Catalunya i modificar la legislació per aconseguir-ho.

– Exposició universal a Barcelona (1888)

Es va celebrar a Barcelona entre el 8 d'abril i el 9 de desembre de 1888.

Durant aquest període, va rebre un total de 400.000 visitants procedents de tot el món.

Va ser considerada un èxit, pel gran nombre de visitants, pel rendiment econòmic i per la projecció internacional que li va donar a la ciutat de Barcelona.

L'exposició, plantejada en un moment de depressió econòmica, va fer tornar a arrancar el sector de la construcció, i els visitants van proporcionar grans ingressos a tots els sectors de la ciutat.

Vista aèria del Saló de Sant Joan, es pot veure al fons de la fotografia, una de les atraccions que es va fer més popular: el Globus captiu. Es tractava de pujar a un globus aerostàtic lligat a terra amb una llarga corda per tenir una vista inèdita de la ciutat. Es va utilitzar per primer cop durant l'Exposició Universal de 1888

1890-1900**Els fills**

A la casa pairal van tenir nou fills: la Francisca, el Feliu, el Francisco, l'Emilio, el Joan, dos bessons: el Pere i l'Assumpció, la Claudina i el Josep.

La vida del Francisco i la Maria va anar canviant al llarg d'aquests primers anys. La duresa de la feina al camp i la duresa del foc al forn d'obra, el fet d'haver de cuidar tants fills petits i d'haver d'encarregar-se de les feines de la casa van acabar enfortint la Maria Nadal Segarra i el Francisco Berenguer Pahisa, que no es van rendir malgrat tots aquests avatars.

La Francisca, la gran de tots els fills, va néixer el 17 de juliol de 1890.

El Feliu va néixer el 6 d'octubre de 1892, però va morir quan encara no havia fet un any, el 6 de juliol de 1893.

El Francisco va néixer el 2 d'abril de 1894.

L'Emilio va néixer el 9 de novembre de 1897.

El Joan va néixer el 16 de maig de 1899.

Els dos bessons, el Pere i l'Assumpció, van néixer el 16 de maig de 1902. El Pere, però, va morir de nadó, perquè la dida que l'havia d'alletar només alimentava al seu fill, i el Pere va morir de gana.

La Claudina va néixer el 20 d'octubre de 1905.

El Josep va néixer un 16 d'octubre de 1910.

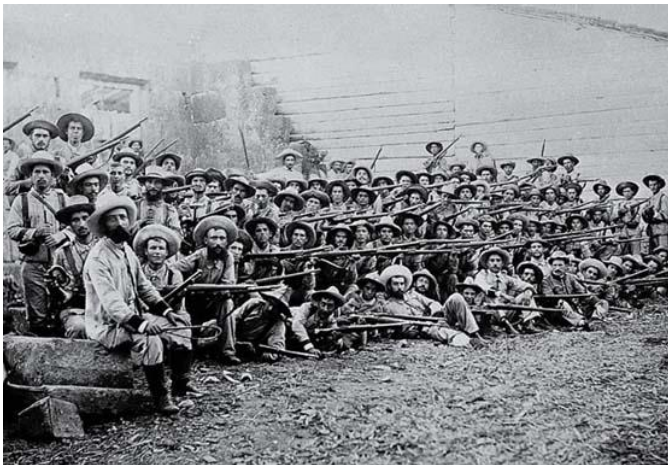

D'esquerra a dreta: l'Assumpció i la Claudina

A **Espanya** (durant la regència de Maria Cristina -dona del difunt Alfons XII-) (1885-1902):

Durant els anys de regència de la Maria Cristina, es va produir la independència de les tres últimes colònies espanyoles a Amèrica. Entre les causes d'aquesta emancipació cal destacar factors interns i factors externs. A nivell intern, cal destacar la nefasta política colonial dels Borbons i l'existència (des de la segona meitat del segle XVIII) d'una consciència d'identitat pròpia. A nivell extern és remarcable l'exemple de la revolució americana (amb la independència de les colònies britàniques dels Estats Units), l'extensió de les idees liberals europees i l'ajut econòmic i militar dels Estats Units i el Regne Unit (interessats a comerciar lliurement per tot el continent).

Cuba va ser una de les últimes colònies en aconseguir la seva independència, ja que, fins llavors, s'havia mantingut fidel a la metròpoli. El primer avís va ser al 1868, amb la Guerra dels Deu Anys, que va acabar amb la concessió d'autonomia per part del govern espanyol.

L'acció definitiva, però, va ser a partir del 1895, amb la Guerra d'Independència. La intervenció dels Estats Units en el conflicte va comportar la pèrdua de Cuba, Puerto Rico i Filipines.

Exèrcit d'operacions a Cuba, cap al 1898

L'anomenat "desastre del 98" va significar la pèrdua definitiva de l'Imperi colonial a Amèrica, la pèrdua del seu estatus de potència internacional i la pèrdua d'un gran mercat i d'un proveïdor de primeres matèries barates.

Va ser un cop terrible per a la població espanyola, que va veure com el seu país entrava en un període de decadència, crisi i inestabilitat que va portar la població a una actitud de permanent pessimisme. Espanya comptava amb pèrdues econòmiques i humanes (guerra del '98), amb una crisi cultural (que afectaria a l'anomenada Generació del '98) i amb una crisi social.

A partir d'aleshores començava l'etapa de la crisi de la Restauració.

A Catalunya:

En aquella època, es vivia una exaltació de la cultura, la llengua i la política catalanes, va es va recuperar un sentiment cap a Catalunya que va derivar en el naixement del catalanisme polític (1898).

Imatge d'un dels primers actes del catalanisme polític

1900-1910

L'arribada de l'indià

La Francisca, la filla gran de la Maria i el Francisco, era una noia molt bonica, s'assemblava a la seva mare. L'estiu que ella feia divuit anys, van tenir una visita inesperada del seu tiet Emilio, el de les Amèriques, que li deien. Era el germà petit de la Maria Nadal Segarra, que havia marxat del pla del Penedès per anar a Llatinoamèrica quan encara era un noiet, de molt jove, sol, i no havia tornat fins llavors. Era l'indià de la família i havia vingut de visita a Cerdanyola, on sabia que vivia la seva germana des que s'havia casat amb el Francisco.

L'Emilio havia marxat a Montevideo, i creiem que una de les causes que el va portar a emigrar va ser l'arribada de la fil·loxera, l'any 1885, al Pla del Penedès. La família es dedicava al conreu de la vinya i l'arribada de la fil·loxera va acabar amb la principal font d'ingressos de la família.

A Catalunya i a Espanya:

- Les causes de l'emigració de finals del s. XIX

La principal causa va ser l'arribada de la fil·loxera. La paraula "fil·loxera" vol dir "assecar fulles", i és que la fil·loxera és un petit insecte volador que s'instal·la a les arrels dels ceps i en xucla la sàlvia. Els ceps es van assecant i acaben morint.

L'any 1863, es va detectar la fil·loxera a França. A Catalunya, al veure que el seu país contrincant tenia els ceps malalts, es van començar a plantar més vinyes i el negoci del vi va créixer considerablement. La fil·loxera, però, avançava 25 quilòmetres cada any i arrasava totes les vinyes que infectava. L'octubre de 1879, la fil·loxera va entrar a Catalunya, als pobles de Colera i Rabós. Aturar aquest petit insecte és molt difícil, perquè d'un sol insecte, en 7 mesos, en poden néixer 10 mil milions de fil·loxeres.

L'any 1880, la fil·loxera ja era a l'Alt Empordà. Els pagesos del nord de Catalunya van haver d'arrancar els ceps per evitar que la plaga s'estengués cap a l'interior de Catalunya. Això, però, no va servir per aturar l'insecte, i el 15 d'octubre de 1885, es van descobrir els primers ceps contaminats a Sant Sadurn d'Anoia.

Aquesta plaga va ser molt perjudicial per als propietaris de les terres, que es quedaven sense la collita de molts anys seguits, però per als pagesos que treballaven la terra encara va ser pitjor. Entre el propietari i el pagès es signava un contracte, anomenat de Rabassa morta que, indicava que, si dues terceres parts dels ceps morien, s'acabava el contracte i la terra tornava a mans de l'antic propietari, el terratinent.

Una altra causa que va motivar l'emigració cap a Amèrica va ser el caciquisme. En aquest sistema, l'ascens social era gairebé impossible. A l'Amèrica Llatina, en canvi, es

podia començar de nou. Qualsevol europeu tenia un estatus superior al dels nadius, i només es tenia en compte l'èxit en els negocis, no el llinatge.

En aquest nou món, estaven lliures de la burocràcia i muntar negocis els era molt més fàcil. Aquest fet va facilitar l'arribada de molts immigrants il·legals a Llatinoamèrica.

– Els indians

Eren nous rics, incults, però amb experiència, perquè havien vist món. Tenien les butxaques plenes de diners i eren amos de cotxes espectaculars i de la casa més moderna i ostentosa del poble.

Cada vegada que un indià tornava a Espanya portava la maleta plena d'encàrrecs que havia de repartir entre els familiars dels seus compatriotes, per exemple, cartes, fotografies, sobres amb diners... Les notícies que arribaven acostumaven a explicar els èxits i no les penúries que s'havien viscut.

Les autoritats dels pobles els convidaven als seus balls i festes, encara que fos a desgrat, i els oferien les mans de les seves filles.

Era el somni americà fet realitat. Qui no els voldria imitar?

– Les conseqüències del retorn dels indians a Espanya

Els indians es convertien en benefactors dels seus pobles i regions d'origen: restauraven esglésies, fundaven hospitals, asfaltaven carrers, instal·laven aigua corrent... Els diners de les Índies van finançar 800 escoles entre el 1900 i el 1920 i l'educació va ser una obsessió pels emigrants, que van contribuir a millorar el nivell cultural d'Espanya. La necessitat de comunicar-se per carta els va animar a alfabetitzar-se i el fet de passar de pagesos a comerciants els va obligar a aprendre comptabilitat. Quan oferien treball a un nebot, exigien que sabés llegir i comptabilitat.

Aquests indians van portar amb ells el seu esperit emprenedor i innovador.

L'arquitectura modernista, la indústria tèxtil, el ferrocarril, l'enllumenat elèctric i els eixamples de moltes ciutats van arribar gràcies a aquests personatges.

La modernització de l'agricultura i l'accés als estudis també van ser possibles gràcies als diners dels indians.

A Cerdanyola, l'Emilio va retrobar-se amb la seva germana Maria i va conèixer tots els membres de la seva família, el seu cunyat i els seus nebots.

Al veure la filla gran de la parella, la Francisca, l'Emilio en va quedar admirat. Al mateix temps, ella va quedar enlluernada per aquell jove tan ben plantat, amb barret

panameny, armilla blanca, puro havà als dits i somriure constant als llavis. Es van enamorar.

Ell, però, era el seu tiet, i no ho van tenir gens fàcil per oficialitzar la seva relació. Es van acabar casant, però abans van haver de fer moltes gestions per poder trencar la barrera generacional i familiar que els separava. La cerimònia va ser a Cerdanyola, però, un cop van ser casats, van decidir tornar a la ciutat d'on ell venia, tornar a Montevideo, a l'Uruguai.

El viatge de l'esperança (1909)

El seu germà Emilio va veure, en aquella partida, l'esperança de llaurar-se un futur millor i d'escapar de la misèria en què Espanya estava immersa. El seu tiet i cunyat i la seva germana ho van acceptar de bon grat. Quan van marxar cap a l'Uruguai, l'Emilio només tenia 12 anys.

Van agafar un vapor al port de Barcelona, l'any 1909. Van quedar impressionats al veure el port d'aquella ciutat tan gran. Ni la Francisca ni l'Emilio havien sortit mai de Cerdanyola i dels pobles veïns, i aquella ciutat monstruosa, amb aquelles enormes xemeneies fumejant i aquells edificis de tants pisos, l'un sobre l'altre, els va impactar.

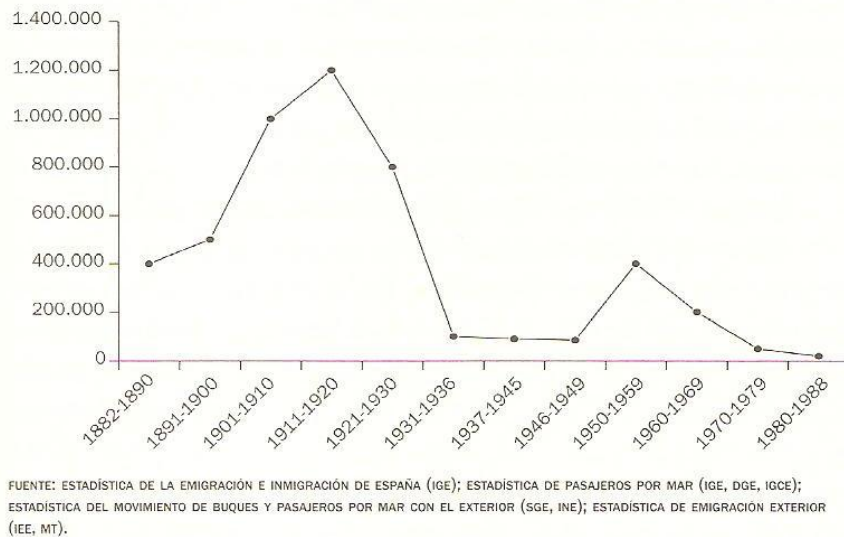
Imatge del Carrer del marquès del Duero, Barcelona. Dècada del 1900

Quan van arribar al port, l'olor de mar i la multitud de gent anant amunt i avall els va marejar. Tot era massa nou per a ells.

Moll del port de Barcelona. Dècada del 1900

El viatge durava mesos, uns mesos que es feien eterns. Al mateix passatge hi anaven, amuntegats, altres joves esperançats en trobar el que tan desitjaven: un futur atractiu i prometedor a l'Amèrica Llatina que es trobava en plena efervescència i evolució.

Evolució de l'emigració espanyola a Llatinoamèrica (1882-1988)

A Catalunya i a Espanya:

- Emigració a principis del s. XX

Les causes que van propiciar aquesta emigració en massa van ser:

- I. El desig de llaurar-se un futur millor, ja que, a Espanya, no s'albirava un horitzó ben definit. Un 70% dels espanyols eren pagesos analfabets, les terres dels quals no donaven quasi ni per viure. No es plantejaven prosperar fins que van arribar els "ganxos", que eren reclutadors professionals de mà d'obra que recorrien els camps oferint als joves una vida millor a ultramar. Venien de part de rics hisendats argentins, cubans, porto-riquenys o brasilers, que necessitaven jornalers per a les seves plantacions. Els prometien l'estada, el menjar i un sou que els permetria estalviar per comprar una parcel·la, adquirir maquinària o muntar un negoci. Per primera vegada, algú els ofería la possibilitat de millorar el seu destí.

El que no sabien els emigrants era que aquestes persones que els convencien per marxar i que els ajudaven amb els tràmits a canvi d'una comissió, els portarien a mans dels grans terratinents de plantacions per fer-los treballar en unes condicions pèssimes, substituint la mà d'obra esclava provinent de l'Àfrica, que s'havia revoltat contra aquesta economia esclavista.

La ideologia liberal de les revolucions americanes no acceptaven l'esclavitud i els potentats van anar convertint els seus esclaus en assalariats. Per aquest motiu, a partir d'aquest moment, van preferir contractar treballadors blancs amb arrels culturals similars a les seves, per treballar a les seves plantacions. Les condicions de vida i de treball, però, no diferien gaire de les dels antics esclaus.

II. L'enlluernament que provocaven els primers indians

La gent emigrava enlluernada pels indians que havien marxat a Sud-Amèrica a fer diners, a finals del s. XIX.

Aquells opulents indians van ser una excepció. Els emigrants de principis del s. XX no van poder gaudir dels mateixos privilegis que aquests.

III. La setmana Tràgica

La guerra de Melilla va ser, per a molts, motivada exclusivament pel descobriment, l'any anterior, d'unes mines propietat d'una societat controlada pel Comte de Romanones, el Marquès de Comillas i el Comte de Güell.

El reclutament de reservistes per enviar-los al front també va ser un estímul per a molts joves, per abandonar el país. Molts d'aquests reservistes eren homes casats i amb fills i, també, joves reclutats de diferents llocs de Catalunya. Els fills de les famílies més adinerades podien pagar sis mil rals i evitar anar al front. Aquestes desigualtats socials van propiciar el conflicte, degut a les diferències que provocava la pertinença a una determinada classe social.

Fruit d'aquesta lleva i de les primeres notícies de morts al front, es van produir, a Barcelona i a altres localitats catalanes, els fets de la Setmana Tràgica, que van omplir els carrers de la ciutat d'actes vandàlics i d'avalots, per part de la població, i de canonades i trets, per part de les forces de seguretat. Començava una insurrecció de caire republicà, amb barricades als carrers i molts ferits.

IV. La guerra del Marroc

Un altre incentiu per marxar va ser que emigrar els permetia alliberar-se del servei militar. Les famílies preferien tenir un fill a Amèrica, on podria guanyar diners per fer prosperar la família, que tenir-lo lluny de casa, arriscant la seva vida a la guerra del Marroc (1911-1927), conflicte que va enfrontar les tribus que vivien a la zona del Rif¹ contra l'ocupació del colonialisme espanyol i francès.

¹ El Rif es una regió muntanyosa del nord-oest d'Àfrica amb costa al mediterrani. Abarca la zona nord del Marroc i les ciutats de Ceuta i Melilla.

Mapa de la zona del Rif (Marroc)

V. La demanda de mà d'obra a Sud-Amèrica.

A l'Uruguai, el desenvolupament de l'agricultura va provocar una demanda abundant de mà d'obra. A mitjans del segle XIX, la població era escassa i era urgent atreure immigrants, per utilitzar-los com mà d'obra i poder fer créixer l'agricultura. A finals del s. XIX, l'estat va aconseguir posar en marxa una política d'immigració que va atraure a les dècades següents, milers d'individus.

Entre el 1820 i el 1930, uns 60 milions d'europaus van emigrar al continent americà.

La industrialització, la revolució dels transports (que va abaratir els passatges i va reduir el temps de viatge), l'augment de la població i el creixement urbà van contribuir a l'emigració.

L'emigració va ser una alternativa a l'atur i a la proletarització de la pagesia.

A Amèrica, la immigració té una relació directa amb el creixement econòmic i l'augment del mercat intern. Al mateix temps, la demanda d'immigrants seguia creixent.

Montevideo, Uruquai

Quan van arribar al port de Montevideo, tots tres van quedar impressionats al veure la magnitud de tot allò. Sabien més o menys què es trobarien, per les descripcions del tiet Emilio, però aquella realitat no es podia descriure amb paraules, i menys sabent que venien d'un petit poblet sense ni tan sols aigua corrent a les cases.

Moll de fusta del port de Montevideo cap al 1900

Es van instal·lar a la casa que tenia el tiet Emilio, van fer construir un magatzem a prop del port i es van dedicar al comerç. Aquesta va ser la principal ocupació dels tres durant els anys que van viure a Uruguai.

A Sud Amèrica:

- Principals ocupacions i condicions de treball dels espanyols que arribaven a Llatinoamèrica

Molts emigrants marxaven sent adolescents, entre 13 i 15 anys, s'instal·laven a casa d'un tiet o un germà més gran o bé viatjaven amb una carta de recomanació i, si no tenien xarxa de recolzament (familiars o amics), es podien adreçar a un centre regional, on els ajudaven a trobar allotjament i entraven en contacte amb altres compatriotes.

Allà, treballaven amb la canya de sucre, les mines i la construcció del ferrocarril. A la feina, s'havien d'aclimatar a temperatures extremes.

Tan aviat com els permetia el seu contracte, els jornalers abandonaven les plantacions per establir-se a les ciutats, i allà era on començava la seva prosperitat. A la ciutat treballaven com assalariats d'altres compatriotes. Alguns podien invertir els seus estalvis en un negoci propi, (comerços o cantines) i llavors contractaven familiars i amics de la seva terra natal.

Aquests negocis van ser el punt de partida de moltes nissagues familiars i van permetre que no s'aturés el flux d'emigrants a partir de 1910, quan el govern espanyol va prohibir les emigracions, degut a les notícies d'abusos que arribaven a Espanya.

Per als emigrants, mantenir vives les arrels era fonamental, però a algunes famílies, el silenci les va separar per sempre. Uns morien al poc temps d'arribar, d'altres formaven una nova família i tallaven les relacions amb els seus orígens i els que no podien enviar diners, deixaven d'escriure per vergonya.

Cal tenir en compte que molts dels que emigraven eren analfabets i això dificultava la comunicació.

Era difícil no decebre a la família, quan es competia amb el mite de l'indià adinerat, que marxava en 3a classe i tornava en 1a.

Fragment extret de la revista "Historia y vida"

Allà, la Francisca i l'Emilio van tenir dues filles, l'Elvira i la Mercedes.

A Catalunya:

Després d'uns quants anys, la fil·loxera ja havia arrasat la major part de vinyes catalanes. Va ser a la dècada del 1900-1910, que es va trobar una solució que acabaria amb la plaga. Per la zona de Sant Sadurní d'Anoia, es va descobrir que els ceps

americans eren immunes a la plaga i, per aquest motiu, primer els més innovadors i, més tard, tot aquell que tenia alguna vinya, van anar a buscar ceps americans. Un cop a Catalunya, els plantaven i empeltaven el cep autòcton català al tronc del cep americà. D'aquesta manera, el raïm tenia la mateixa qualitat dels ceps catalans, però era més resistent i immune a la plaga de la fil·loxera.

1910-1920

La mort d'un fill

Cerdanyola del Vallès

El Josep, el fill petit de la Maria i el Francisco, era un nen molt alegre i juganer. Tenia molta energia i als ulls se li veien les infinites ganes de viure que tenia. Pels volts dels primers dies de setembre de l'any 1919, a Can Feliu, no paraven d'entrar i sortir portadores plenes de raïm madur. Era temps de verema i, a la casa pairal, es flairava l'olor del most fermentant.

Al fons de l'eixida hi havia els cups, uns enormes dipòsits, excavats al terra, que emmagatzemaven el most mentre fermentava. El primer que es feia era col·locar tot de llistons de fusta, l'un al costat de l'altre, sobre el cup, de manera que quedés tapat del tot. Llavors, tiraven el raïm sobre els llistons i tots els de casa començaven a trepitjar-lo. El suc sortia del raïm, s'escolava entre les esclatxes dels llistons i anava a parar dins del cup. La brisa (les pells i les llavors) quedava sobre els llistons, la portaven a la premsadora i allà l'acabaven d'esprèmer per aprofitar-ne tot el suc. Després, aquest suc es tirava al cup, on es barrejava amb el most que ja estava fermentant.

El most durava una setmana, potser més, en fermentar. Durant aquest temps, s'havia de vigilar molt amb els animals i els nens: ningú es podia acostar gens al cup, perquè els gasos que desprèn el most mentre fermenta, són molt tòxics i, al respirar-los, t'ofeguen.

El Josep, el fill petit de la Maria i del Francisco, joguinejava prop del cup mentre els grans acabaven de premsar la brisa. En el moment d'abocar el most premsat al cup, el Josep era massa a prop, va relliscar i hi va caure dins. Els gasos el van ofegar a l'instant, i va morir envoltat del suc dolç i apegalós del raïm acabat d'aixafar.

A Espanya (durant la crisi de la Restauració):

L'any 1902, va tenir lloc la investidura d'Alfons XIII, que llavors tenia setze anys, com a rei d'Espanya. Durant el regnat d'Alfons XIII hi va haver nombrosos fets destacats arreu del país i arreu del món:

A Catalunya:

- Setmana Tràgica (1909)

Entre els dies 25 de juliol i 2 d'agost de 1909, hi va haver una sèrie de mobilitzacions a la ciutat de Barcelona i altres localitats catalanes, com Sabadell, Arbeca, Sant Vicenç de Castellet, Badalona, Manresa, Sant Feliu de Guíxols Granollers i Palamós. El detonant d'aquests fets fa ser el reclutament de reservistes per enviar-los a Melilla, on el dia 9 del mateix mes de juliol havia començat la Guerra de Melilla. Aquesta decisió no va

agradar gens a les classes populars, ja que, tal i com deia la legislació de reclutament, un podia lliurar-se d'aquest reclutament pagant sis mil rals, quantitat tan elevada, que només estava a l'abast dels més rics (ja que el sou d'un obrer de l'època no era de més de 5 pessetes o 10 rals al dia).

Una setmana després del primer embarcament a Barcelona, van arribar notícies sobre la mort en combat d'uns 300 reservistes. Des d'aleshores, hi va haver manifestacions i vagues que van portar a diversos enfrontaments entre civils que acabarien amb algun mort i diversos ferits.

El ministre de governació, Juan de la Cierva y Peñafiel, va declarar l'estat de guerra i la suspensió de garanties constitucionals. A causa d'aquesta falta d'organització i de lideratge clar, la manifestació va degenerar en actes de vandalisme: es van cremar edificis religiosos (ja que consideraven que l'Església formava part de l'estructura de la burgesia, els fills de la qual no anaven a la guerra), i també van profanar sepultures.

Davant d'aquesta situació, les forces de seguretat van disparar sobre els manifestants, fet que va portar a una veritable insurrecció, amb barricades als carrers i molts ferits. Finalment, van reforçar les tropes amb forces de València, Saragossa, Pamplona i Burgos i van dominar la situació. El resultat van ser 110-115 morts (3 religiosos, 104 civils, 4-8 policies i 4 membres de la Creu Roja) i 441 ferits (124 militars i policies, 300 civils i 17 membres de la creu Roja).

- Fundació de la CNT (1910)

És una central sindical d'ideologia anarcosindicalista, fundada a Barcelona el 30 d'octubre de 1910. Va ser el sindicat obrer més important a Espanya i, en l'actualitat, és la principal organització anarquista del país.

Bandera de la CNT

- Constitució de la Mancomunitat de Catalunya (1914)

La Mancomunitat de Catalunya va ser una institució que va agrupar les quatre diputacions catalanes (Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona). La seva obra compta amb la construcció d'infraestructures, l'assistència social, l'obra cultural i la reforma educativa, la reforma de l'administració local i el renaixement del sentiment d'identitat catalana.

Al món:

- La 1a Guerra Mundial (1914-1918)

Va ser una guerra que va involucrar totes les grans potències del món, que es van alinear en dos bàndols enfrontats: per un costat, els Aliats de la Triple Entesa i, per l'altre, les Potències Centrals de la Triple Aliança.

A Espanya:

- Neutralitat d'Espanya

Quan va començar la 1a Guerra Mundial, Espanya era un país econòmicament endarrerit, on només les províncies del nord tenien una certa indústria. Era un país que, després del Desastre del '98, s'havia quedat sense colònies i estava moralment destrossat. Patia una forta crisi política i l'exèrcit es trobava antiquat, gairebé sense armada naval i amb les guerres de Melilla i del Marroc, que van desembocar en crisis i vagues com la de la Setmana Tràgica.

A més, Espanya es trobava aïllada internacionalment a causa de la guerra del 1898.

A causa d'aquests infortunis, Espanya es trobava incapacitada per participar en una guerra d'aquella magnitud.

- ⇒ Boom econòmic

La 1a Guerra Mundial va portar un boom econòmic a Espanya. La situació de neutralitat va permetre un creixement considerable de la producció i de les exportacions de matèries primeres, carbó i manufactures. La desaparició de la competència estrangera dels països bel·ligerants i l'enorme demanda per al seu abastiment van permetre un marcat desenvolupament de l'economia del país.

- La crisi de 1917

Tot i així, va arribar la fi de la guerra i la prosperitat d'Espanya es va acabar per la manca de demanda de productes al país. Això va provocar una forta inflació i l'inici d'una forta crisi, que enfonsaria el país en la misèria i les dificultats.

El país ja no exportava i moltes empreses van haver de tancar. Les classes treballadores van ser les més damnificades per la nova situació.

Europa, però, també estava sotmesa a una forta crisi econòmica, causada per les innombrables destrosses de la guerra, i això va implicar la prolongació de la crisi fins el 1924.

L'arribada de la grip espanyola no va ajudar remuntar el país.

- La grip espanyola

Va ser una pandèmia de grip (malaltia infecciosa viral) inusualment severa, que va causar la mort d'entre 25 i 40 milions de persones a tot el món, durant els anys 1918 i 1919. És considerada, avui, la pitjor pandèmia de la història.

Es diu que va començar als Estats Units, a l'estat de Kansas, però altres fonts afirmen que el primer cas es va detectar al Tibet el 1917, propagant-se per les mobilitzacions militars de la 1a Guerra Mundial. Quan la grip va passar a Espanya, aquesta no va censurar la publicació dels informes sobre la malaltia i les seves conseqüències, ja que era un país neutral en la guerra. Com que els països implicats a la guerra no informaven sobre la pandèmia per no desmoralitzar les tropes, les úniques notícies de la grip venien d'Espanya, i aquest va ser el motiu pel qual van anomenar la malaltia com la "grip espanyola".

Espanya, a més, va ser un dels països més afectats per la grip, amb uns 8 milions de persones infectades i prop de 300.000 morts.

A Catalunya:

- Revolta de 1919 (la Canadenca)

La Canadenca va ser una vaga general a Barcelona. L'any 1919, els amos de la central hidroelèctrica de Barcelona (de capital canadenc) van reduir els sous, desencadenant una enorme i exitosa vaga general de 44 dies.

Els patrons van intentar aturar-la per la via militar, però la vaga s'havia estès massa ràpid.

Al veure que la vaga prenia força, el Govern de Madrid va intentar destruir la vaga reclutant tots els treballadors al servei militar, però aquesta crida no va tenir cap resposta. Al contrari, a Barcelona, els treballadors del ferrocarril i dels tramvies van iniciar una nova vaga.

Les institucions de Barcelona van haver de cedir davant dels vaguistes, ja que, efectivament, l'economia catalana s'havia vist seriosament afectada.

Les demandes dels treballadors eren: la jornada laboral de 8 hores, reconeixement dels sindicats i la readmissió dels treballadors acomiadats.

Finalment, el govern, després d'intentar aplacar als treballadors i fer que tornessin als seus llocs de treball, va firmar la jornada laboral de 8 hores, aconseguint, així, que Espanya fos el primer país del món en aprovar una llei laboral de 8 hores diàries.

1920-1930

El viatge del Joan

Uns anys més tard, quan el germà de l'Emilio i la Francisca, el Joan, ja era un jove amb les il·lusions i la força que caracteritzen aquesta etapa de la vida, va decidir marxar de la casa pairal dels seus pares, la Maria i el Francisco, i reunir-se amb els seus germans grans a Montevideo.

Pels volts de la dècada del 1920, el Joan va comprar un passatge de tercera classe d'un buc de vapor per travessar l'Atlàntic i forjar-se un futur millor.

El viatge va ser força dur. Les condicions dels passatgers en aquells vaixells eren infrahumanes. Viatjaven amuntegats com rates i, molt sovint, agafaven malalties durant els llargs mesos de viatge.

Quan va arribar al port de Montevideo, va buscar el parador dels seus familiars.

Durant uns quants anys, van viure junts a Montevideo, treballant en el negoci del tiet Emilio Nadal Segarra, però, cap al 1920, va morir l'Emilio, i va deixar sols la Francisca, amb les seves dues filles, el Joan i l'Emilio Berenguer Nadal, per tirar endavant en un país que havia estat la seva llar d'acollida, però, al cap i a la fi, un indret que encara se'ls feia estrany.

Els néts

Montevideo, Uruguai

La Francisca Berenguer Nadal va decidir tornar a Cerdanyola, la seva terra, amb les seves dues filles. Sense el seu marit, estar allà no tenia sentit per a ella, així que va tornar i va deixar els seus dos germans, ja grans, al país que els havia acollit a tots ells fins aleshores.

L'Emilio i el Joan Berenguer Nadal van decidir marxar de Montevideo i anar a viure a una ciutat veïna: Buenos Aires. Tan sols havien de creuar l'ample riu de la Plata, i canviaven de ciutat i de país. Ara, la seva llar era Argentina, i va ser allà, on la família faria créixer les arrels.

L'Emilio es va dedicar al comerç, com ho havia fet a Uruguai. Es va casar amb la Josefa Aumasque i van tenir quatre fills: la Maria Asunción, l'Emilio, la Rosita i el Francisco.

Fotografia on apareixen l'Emilio (assegut) i el Joan de peu) quan ja eren a Buenos Aires

“Tengo entendido que cuando Emilio llegó del Uruguay a Argentina, se dedicó al comercio, como lo estuvo haciendo anteriormente en Uruguay. Luego de casado se radicó en Ramos Mejía, Provincia de Buenos Aires.*

Compró dos lotes grandes, construyó su casa y formó su familia. Nacimos los cuatro hermanos: María, Rosita, Emilio y yo.*

Para mantener a su familia y en épocas difíciles, pudo crear una pequeña granja, con aves de corral, conejos y colmenas de abejas, etc.

En el resto del terreno, plantó variedad de árboles frutales, de verduras y un parque florido al frente.

Todo lo controlaba y sin abandonar su trabajo en Capital Federal.

Pasaron unos pocos años y su espíritu pujante lo llevó a construir varias propiedades en los mismos terrenos. Emilio dirigía la edificación de estas propiedades.”

**radicar: establir-se a un lloc, arrelar-se.*

**lote: cada una de les parts en què es divideix o es reparteix una propietat (terreny).*

Paraules del Quico (Francisco Berenguer Aumasque), fill de l'Emilio Berenguer Nadal. El Quico, nascut el novembre de 1930 té, ara, 81 anys

El Joan, es va instal·lar al “Mar de la Plata” (província de Buenos Aires), i allà va fer de perruquer durant uns quants anys. Es va casar amb l'Asunción Benamendi, una noieta emigrant italiana, que també havia deixat la seva llar amb l'esperança de trobar un futur millor en aquelles terres tan llunyanes. Junts van tenir tres fills: el Joan Carles, el Lluís i la Victòria.

A Espanya (durant el regnat d'Alfons XIII):

- La batalla d'Annual (1921)

També coneguda com el Desastre d'Annual, va ser una derrota militar espanyola molt greu contra els rifenys comandats per Abd el-Krim. Va suposar una redefinició de la política colonial d'Espanya a la Guerra del Rif o Guerra del Marroc.

La crisi política que va provocar aquesta derrota va ser una de les més importants. Per aquest motiu, els problemes generats per aquesta pèrdua van ser una de les causes del cop d'Estat i la dictadura de Miguel Primo de Rivera.

- Cop d'Estat i dictadura del general Primo de Rivera (1923-1930)

En mig d'una situació social amb tensions revolucionàries, la crisi econòmica desenvolupada a l'acabar la 1a Guerra Mundial i el pessimisme vigent entre la societat,

al veure el seguit de fracassos de la política colonial espanyola al Marroc, es va produir el Cop d'Estat del general Primo de Rivera, Capità General de Catalunya, i va provocar la dimissió del Govern d'aleshores.

Primo de Rivera va rebre el suport de la Monarquia d'Alfons XIII, de l'Exèrcit, de la burgesia, dels terratinents i de l'Església.

Durant la dictadura de Primo de Rivera, es va suspendre la Constitució, i es va implantar una dictadura d'ideals militaristes, nacionalistes i autoritaris.

Aquest nou règim pretenia constituir-se en un sistema de govern estable, amb fonaments constitucionals propis i influït pel *modus operandi* del feixisme italià.

Es va establir un Directori militar, que va restablir l'ordre públic mitjançant una forta repressió del moviment obrer i la prohibició dels drets públics, els partits polítics i les organitzacions sindicals.

L'exèrcit espanyol, amb l'ajuda del francès, va guanyar la guerra del Marroc, fent que Abd el-Krim es lliurés als francesos.

En general, aquesta guerra va ser molt mal vista, en part, perquè es coneixia la pobresa del Rif, i no s'entenia el perquè d'una guerra tan sagnant i, en part, perquè les tropes espanyoles eren de reemplaçament, és a dir, que els soldats eren reclutats i hi anaven obligats.

A Catalunya, aquesta dictadura va treballar a fons contra el nacionalisme català republicà: va prohibir partits, associacions i institucions autòctones i, finalment, va suprimir la Mancomunitat de Catalunya, l'any 1924, i va prohibir l'ús de la llengua i la bandera catalanes a la vida pública.

A partir d'aleshores, Catalunya es va anar convertint en un focus important d'oposició a la dictadura, ambient que va afavorir el creixement de la força i la popularitat del nacionalisme republicà, de la idea de l'Estat Català (1922) i del seu líder, Francesc Macià, el lluitador més compromès.

Per altra banda, el catalanisme moderat de la Lliga Regionalista va quedar molt desprestigiada.

El règim de la dictadura, però, no tenia suports institucionals ni socials i, aviat, es va veure que el dictador estava sol al poder. A partir de 1926, el règim va entrar en decadència i les forces d'oposició es van reactivar, fins arribar (el 1930), a formar un front únic, el pacte de Sant Sebastià, que agrupava republicans, nacionalistes catalans, bascos i gallecs, socialistes i anarquistes.

Alfons XIII, al veure la difícil situació en la qual es trobava, va fer dimitir al general Primo de Rivera, per temor a què el desprestigi de la dictadura afectés a la monarquia.

Primo de Rivera va ser substituït pel general Berenguer, i l'etapa d'aquest al poder va ser anomenada "Dictablanda", en contraposició a la forta dictadura de Primo de Rivera. El general Berenguer, però, no va aconseguir la reconciliació política amb l'oposició, i les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 van suposar una derrota indiscutible de l'opció monàrquica.

1930-1940

La mort del Francisco Berenguer Pahisa

Cerdanyola del Vallès. Any 1932

L'11 d'octubre va morir el marit de la Maria Nadal Segarra, el Francisco Berenguer Pahisa. Amb 64 anys, la Maria va quedar viuda i, a partir de llavors, es va haver d'encarregar sola de la casa i la família.

L'herència

Buenos Aires, Argentina

L'herència que el Francisco Berenguer Pahisa va deixar als seus dos fills, l'Emilio i el Joan, era de dues cases iguals del carrer Sant Ramon, de Cerdanyola. Els dos fills van demanar que els venguessin les cases i que els fessin arribar els diners aconseguits. El Francisco, el seu germà gran, ho va fer. Aquelles cases estaven valorades en 15.500 pessetes cada una, però eren temps molt difícils, Espanya estava en crisi i la gent amb prou feines en tenia pel menjar. Així que les van vendre per 10.500 pessetes.

El Francisco Berenguer Nadal, germà gran de l'Emilio i el Joan

El més difícil, però, no va ser vendre-les; havien de fer arribar els diners aconseguits als dos germans d'Argentina. Espanya tot just començava una guerra civil, i no podien enviar-los tots els diners de cop. Van haver d'anar-los passant de mica en mica i en quantitats molt petites, i aquest procés va ser molt llarg i costós. La família patia a una banda i a l'altra de l'Atlàntic. L'Emilio i el Joan necessitaven aquells diners per poder tirar endavant, perquè des que havia mort el seu tiet, havien anat tirant amb certes dificultats.

Un cop ho van haver aconseguit, l'Emilio va utilitzar els diners de la casa per invertir en la construcció i, així, començar a concretar el seu propi negoci.

El Joan va decidir muntar una perruqueria per a homes: seria el seu petit negoci, que l'ajudaria a seguir endavant.

Pocs anys després d'haver tingut la Victòria, l'Asunción Benamendi, la dona del Joan, es va posar molt malalta i va morir al cap de poc temps. El Joan tirava endavant com podia, però, amb tres fills i una petita perruqueria com a negoci, no podia fer-se càrrec

de tot. Llavors, la família de l'Asunción va decidir fer-se càrrec de la Victòria, la filla petita, i la van educar, al mateix temps que l'allunyaven del seu pare.

A Espanya:

- Alfons XIII abandona el país (fi de la Restauració borbònica)

El significat de les eleccions del 12 d'abril de 1931

“El poble no anava a les eleccions amb el propòsit de constituir uns ajuntaments. El poble es posava en marxa contra el rei. Per conduir el poble no calien, doncs, programes de política municipal, sinó un cabdill que oferís garanties mínimes d'acció. A Catalunya, en Francesc Macià va tirar el quant contra el rei, i el poble el va seguir.”

Pere Coromines², La República i la guerra civil

Després de les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 i, veient la voluntat del poble d'abolir la monarquia, el rei Alfons XIII, va decidir abandonar el país i exiliar-se a Itàlia. El 14 d'abril d'aquell mateix any, es va proclamar la 2a República Espanyola.

- La Segona República Espanyola (14 d'abril de 1931 – 1 d'abril 1939)

Bandera oficial de la Segona República Espanyola, formada per tres bandes horitzontals: la de dalt vermella, la central groga i la de baix morada.

Poc després de l'exili del rei, es va formar el govern provisional de la República, encapçalat per un republicà de dretes: Niceto Alcalá Zamora³.

La Segona República Espanyola es va dividir en tres grans etapes:

² Pere Coromines va néixer a Barcelona l'any 1870. Va ser un escriptor, polític i economista de Catalunya. A les eleccions generals espanyoles de 1936 va ser escollit diputat a les Corts pel partit "Esquerra Republicana de Catalunya" (dins del Front d'Esquerres). Quan va acabar la guerra es va exiliar a Buenos Aires amb tota la seva família, on va morir d'una malaltia al poc temps d'establir-s'hi.

³ Niceto Alcalá Zamora (1877-1949) va ocupar diversos ministeris durant el regnat d'Alfons XIII. El 1930 es va declarar republicà i l'abril de 1931, va assumir la presidència del govern provisional. Al final del 1931 va ser proclamat president de la República. Catòlic i conservador, es va enfrontar amb els líders de les esquerres i va acabar sent destituït de la presidència l'any 1936. Va morir a l'exili.

⇒ 1a etapa: La República d'esquerres (1931-1933)

La República fou governada per partits d'esquerres.

Durant la República, els partits majoritaris a Catalunya i al País Basc eren nacionalistes. A Catalunya es tractava de l'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) i al País Basc del Partit Nacionalista Basc (PNV). Aquest fet va afavorir que la Constitució republicana de 1931 reconegués el dret a l'autonomia dels territoris que la sol·licitessin.

Aquestes accions van demostrar que la Segona República intentava plantejar un Estat més descentralitzat que el de la monarquia.

A Catalunya:

- L'any 1931, Francesc Macià va proclamar la República Catalana, i el govern provisional va restaurar la Generalitat de Catalunya.
- L'any 1932, el govern de la República va redactar l'Estatut d'autonomia de Catalunya, i el mateix any, els militars espanyols va fer el primer cop d'Estat contra la República catalana.

A Espanya:

⇒ 2a etapa: La República de dretes (1933-1936)

Les reformes empreses pels governs republicans d'esquerres van ser frenades just després de la victòria de les dretes a les eleccions generals del novembre de 1933. Catalunya va esdevenir, llavors, l'únic territori espanyol on es duia a terme una política d'esquerres.

> Els fets d'octubre de 1934

Al mes d'octubre de 1934, es van incorporar al govern de Madrid ministres de la CEDA⁴. Aquest fet va provocar inquietud entre els obrers i els pagesos. A Astúries i a Catalunya, el descontentament davant d'aquesta situació va derivar en revolta.

A Astúries es va produir una vaga general. Els miners van aconseguir armes, van ocupar les mines i van proclamar el comunisme. Havia començat una revolució obrera. El govern hi va enviar l'exèrcit per acabar amb el moviment. Els

⁴ La CEDA (*Confederación Española de Derechas Autónomas*) va ser una aliança de partits polítics catòlics de dretes, fundada el 1933. Va ser el gran partit de masses de la dreta espanyola en el marc de la 2a República. Es va presentar com la alternativa de dretes i d'ordre al govern i a les coalicions d'esquerres.

militars, dirigits pel general Franco, van protagonitzar una brutal repressió de la insurrecció minaire.

A Catalunya durant el Bienni Negre (1933-1936)

Quan la CEDA va encapçalar el govern, va suspendre l'Estatut d'Autonomia català, va suprimir el règim autonòmic i va empresonar la totalitat del govern de la Generalitat.

Lluís Companys, president de la Generalitat de Catalunya, va proclamar l'Estat Català dins la República Federal Espanyola. Al mateix moment, arreu de Catalunya, els obrers i els pagesos assaltaven locals de partits de dretes i cremaven esglésies. L'exèrcit va ser, com a Astúries, l'encarregat de posar fi a la revolta.

Els fets d'octubre van suposar l'empresonament de milers de militants d'organitzacions d'esquerres d'arreu d'Espanya, el tancament de molts diaris i la dissolució dels ajuntaments governats per partits d'esquerra.

L'autonomia de Catalunya va ser suspesa i el govern de la Generalitat, amb Lluís Companys al capdavant, va ser empresonat.

El govern de la Generalitat a la presó de Madrid. El tercer començant per l'esquerra és Lluís Companys i el cinquè és Joan Comorera⁵.

A Espanya:

> Les eleccions de febrer de 1936

La divisió entre esquerres i dretes s'havia fet més profunda que mai, i aquest fet va quedar palès a les eleccions generals del febrer de 1936. Les esquerres es van agrupar en una candidatura

⁵ Joan Comorera va ser el fundador del PSUC (Partit Socialista Unificat de Catalunya) i conseller d'economia de la Generalitat durant la guerra civil espanyola.

anomenada Front Popular i la candidatura de les dretes es va anomenar Bloque Nacional.

Les esquerres van guanyar aconseguint quasi el doble de diputats. El nou govern, presidit per Manuel Azaña, va alliberar els empresonats pels fets d'octubre de 1934, va restablir la Generalitat i va reprendre la política de reformes que havia quedat interrompuda l'any 1933.

Paral·lelament, però, s'iniciava una conspiració contra la república i el nou govern de dretes per part de la majoria dels generals i els oficials de l'exèrcit. Des del febrer fins el juliol de 1936, van estar preparant el cop d'Estat que portaria a la Guerra Civil Espanyola.

⇒ 3a etapa: Cop d'Estat i guerra civil espanyola

> El Cop d'Estat

Els principals conspiradors del cop d'Estat eren els generals Emilio Mola, Manuel Goded i Francisco Franco. A la conspiració també s'hi van sumar els carlins, els feixistes, les jerarquies de l'Església catòlica, l'aristocràcia i la gran burgesia. A més, la conspiració també comptava amb el suport dels països feixistes europeus: Alemanya, Itàlia i Portugal.

L'objectiu dels conspiradors era fer un cop d'Estat, enderrocar la República i establir a Espanya un règim polític feixista.

El 17 de juliol, les guarnicions militars del Marroc i les Canàries (on les noves autoritats de la República havien destinat el general Francisco Franco) es van aixecar en armes sota el comandament d'aquest general. Aviat es van alçar contra la República gairebé totes les guarnicions de les capitals de província de la Península. Els militars van empresonar i afusellar molts militants de partits d'esquerres, republicans, demòcrates i sindicalistes de les zones que anaven ocupant.

Els militars, però, no van poder controlar el litoral mediterrani, Astúries, Cantàbria, Biscaia, Guipúscoa, Aragó oriental, Castella la Manxa, Madrid, Badajoz i la major part d'Andalusia.

A Barcelona, els militars rebels comandats pel general Goded es van alçar contra la República. Les forces de la Generalitat i els obrers armats (anarquistes de la CNT i de la FAI - Federació Anarquista Ibèrica -) van oposar resistència i van protagonitzar una de les batalles més intenses. Finalment, i després de molts

dubtes, la Guàrdia Civil va intervenir a favor de la República, fet que va acabar amb la fi de la revolta militar a Barcelona i l'empresonament del general Goded.

A Madrid, el cap del govern José Giral, va lliurar armes a la població. Gràcies a aquestes armes, els obrers de Madrid, juntament amb militars lleials a la República, van encerclar els rebels i els van vèncer.

Ni els centres econòmica (Bilbao, Barcelona i València) ni la capital política (Madrid) havien quedat en mans dels militars rebels. El cop d'Estat havia fracassat i la guerra entre els republicans i els militars era inevitable.

> La Guerra Civil (1936-1939)

L'octubre de 1936, una junta militar va nomenar Francisco Franco general en cap de l'exèrcit nacional. Franco es va convertir en el cap del nou Estat espanyol i va assumir totes les funcions de govern del bàndol rebel, tan polítiques com militars. Va prohibir tots els partits polítics i va crear un únic partit, la Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FET y de las JONS), en el qual quedaven integrats tots els partits que donaven suport a l'aixecament militar.

– La participació internacional al conflicte

Les democràcies europees, no van ajudar la República. França i el Regne Unit van signar amb Alemanya i Itàlia el Pacte de No-Intervenció, en el qual firmaven la no col·laboració de cap estat europeu en cap dels dos bàndols de la guerra. Els alemanys i els italians, però, no van complir el pacte i van auxiliar el general Franco amb diners, armes, soldats i avions, mentre que la República quedava totalment aïllada a causa de la neutralitat de França i el Regne Unit.

Va ser molt important, però, la participació en la guerra de la Brigades Internacionals, formades per voluntaris antifeixistes de tot el món. Tot i la seva gran ajuda en la defensa de Madrid, la seva força va ser molt inferior a la d'alemanys i italians.

Davant la resistència de Madrid, el general Franco va decidir centrar-se en altres fronts. Va ocupar territoris republicans, entre els quals es trobava Catalunya. La batalla de l'Ebre (al sud de Catalunya), va ser l'escenari de la derrota republicana que va fer possible que les tropes franquistes ocupessin tot Catalunya en pocs dies. Barcelona va ser presa el 26 de gener del 1939.

A causa de l'ofensiva nacional, una gran quantitat de republicans van passar la frontera cap a França. Quan van arribar a territori francès, van ser internats en camps de refugiats a les platges del Rosselló en unes condicions de vida infrahumanes. Lluís Companys i el govern de la Generalitat també es van refugiar a França.

En aquell moment de la guerra, els nacionals ja havien ocupat tots els territoris espanyols excepte la ciutat de Madrid, on van enfortir el setge, fet que va portar a la rendició dels republicans el 28 de març de 1939. Amb la caiguda de Madrid, acabava la guerra. El conflicte armat s'havia acabat i s'iniciava una dictadura que duraria gairebé quaranta anys.

1940-1950

La separació

Quan els dos altres fills del Joan van ser grans, van decidir marxar de Buenos Aires i anar a viure als Estats Units, a Nova York. Allà, tots dos es van casar: el Joan Carles amb una noia portuguesa i el Lluís, amb la Mery. Quan el Joan Carles va tenir la primera filla, la Cuqui, el Joan, que n'era l'avi, va anar-los a visitar i va decidir quedar-se allà, amb els seus fills, perquè ser a Buenos Aires el feia recordar massa la filla que li havien robat.

A Nova York, va obrir una altra perruqueria per a homes: era la seva vocació.

A l'haver marxat d'Argentina, s'allunyava dels records i les penúries, però també s'allunyava del seu germà, amb qui havia estat vivint les experiències més dures de la seva vida i amb qui havia teixit una relació molt especial. Aquesta partida va fer perdre el contacte entre ambdós germans i, des d'aleshores, no es van tornar a veure mai més.

A Espanya:

- Dictadura franquista (1939-1975)

Un cop guanyada la guerra civil, Francisco Franco va imposar a tota Espanya les seves idees per la força i el terror. Mai no es va sotmetre a cap elecció lliure. El seu poder, va ser absolut i corrupte.

Els drets humans bàsics no eren reconeguts de cap mena de manera. Estava prohibit expressar-se, reunir-se o manifestar-se públicament. S'afusellava per motius polítics sense garanties jurídiques. El president de la Generalitat de Catalunya, Lluís Companys, va ser arrestat a França (on vivia exiliat) i va ser afusellat "per rebel·lió militar".

A les prefectures de policia, les persones podien ser sotmeses a tractes degradants com l'aïllament i les tortures sense tenir dret a la presència d'un advocat.

Estaven prohibits tots els partits polítics i els sindicats excepte el sindicat oficial del règim, el sindicat vertical.

Franco es considerava "responsable davant Déu i la història", de manera que no podia ser sotmès a cap mena de tribunal ni institució.

Durant la dictadura, Franco va rebre els suports econòmics de terratinents antirepublicans, de la banca, de la jerarquia de l'Església catòlica i de la majoria dels fabricants. Comptava, a més, amb els suports socials de moltes persones que tenien idees tradicionals o conservadores i de la gent que no volia tornar a viure una guerra i que van pensar que la dictadura franquista era una garantia de pau o, si més no, un mal menor, encara que fos a costa de la llibertat.

Tots aquests suports, van permetre la llarga durada d'aquesta dictadura tan cruel.

A Catalunya:

Un cop acabada la guerra, a Catalunya, Franco va abolir les Institucions catalanes i va reescriure la història d'Espanya, que es va començar a ensenyar a les escoles ("La història sempre l'escriuen els vencedors").

Entre molts altres fets d'injustícia, el nou règim dictatorial va perseguir incansablement la llengua catalana.

1950-1960**Els besnéts**

Els fills de l'Emilio i la Josefa es van casar i van tenir fills. No hem aconseguit seguir el rastre de la Maria Asunción, però sabem que l'Emilio Berenguer Aumasque es va casar amb una noieta que es deia Pola, i van tenir al Pablo i la Gabriela.

La Rosita es va casar amb l'Ernesto, i no en sabem res més.

El Francisco es va casar amb la Mimi, i van tenir la Marcela i la Bibiana, amb les que ara mantenim una relació molt especial, fruit de totes les experiències que ens uneixen.

Fotografia del compromís del fill de l'Emilio, el Quico amb la Mimi.

D'esquerra a dreta: Mimi, Emilio, Josefa (que va morir un mes abans del casament) i Quico.

1960-1970

El trist retorn

Buenos Aires, Argentina. Any 1965 aprox.

Un cop la guerra civil ja s'havia acabat i el règim franquista s'havia instaurat a Espanya, l'Emilio Berenguer Nadal, que ja era gran, va voler fer un viatge a Catalunya per retrobar-se amb la seva família, amb els seus germans, que no havia vist des que eren nens.

Van agafar un transatlàntic que els portaria fins a Itàlia i, després, a Barcelona. Durant el viatge, però, es va posar molt malalt i, quan van arribar a Gènova, no el van deixar seguir el viatge i el van fer tornar cap a Buenos Aires.

L'Emilio es va quedar a un sol pas de poder-se retrobar amb els que va deixar feia tants i tants anys. Va tornar a Buenos Aires i ja no ho va poder tornar a intentar, tenia la salut delicada i no hagués aguantat un altre viatge tan llarg.

L'Emilio de vacances a Bariloche, al sud d'Argentina

Ja no els va poder veure mai més i es va haver de conformar amb les borroses imatges que guardava a la memòria, de quan tots ells eren petits.

"Nunca lo escuché hablar del tema, yo era muy chica, pero me imagino la tristeza que sintió por no poder abrazar a su familia que no veía desde hacía tantos años.

Por suerte años después nos encontramos haciendo posible el deseo de mi abuelo."

Paraules de la Marcela, néta de l'Emilio. La Marcela, nascuda el novembre de 1963 té, ara, 49 anys

1990-2000

El retrobament*Cerdanyola del Vallès. Dècada de 1990*

Anys més tard, la Marcela (néta de l'Emilio Berenguer Nadal i filla del Quico i la Mimi) va decidir fer un viatge organitzat per Europa des de Buenos Aires (on viu amb la seva família), com a viatge de noces, amb el seu marit Claudio Pinchetti. Una de les ciutats a

visitar era Barcelona i, com que ella sabia que els seus avantpassats venien d'una petita ciutat molt a prop de Barcelona, anomenada Cerdanyola del Vallès, va decidir provar sort i aprofitar el dia que havien de passar a la gran ciutat, per anar a buscar els seus orígens.

Foto del casament del fill de l'Emilio, el 1958. D'esquerra a dreta: Quico (Francisco José Berenguer), Mimi (Noemí Pilar Menardi de Berenguer), i el pare del nuvi, l'Emilio Berenguer Nadal

Un mes abans del casament havia mort la Josefa Aumasque, dona de l'Emilio Berenguer Nadal

La veritat és que ells no esperaven trobar res, però van anar a l'ajuntament i, allà, van preguntar per la família Berenguer. A l'ajuntament, els van donar l'adreça de la tia Claudina, germana de l'Emilio i del Joan.

Un cop van arribar a la casa, van veure que allà no hi vivia la germana del seu avi, i una veïna els va explicar que vivia amb la seva filla, la Núria (cosina de la meva àvia), a una caseta del carrer principal de Cerdanyola, el carrer Sant Ramon. Sense pensar-s'ho ni un moment, hi van anar i es van presentar a la Núria, que tenia una barreja d'il·lusió, d'incredulitat i d'emoció. Van estar parlant amb la tia Claudina, que ja era molt velleta. Havien aconseguit trobar l'inici del fil que els portaria a descobrir tot el cabdell, i esbrinar, d'aquesta manera, d'on venien.

La Núria es va posar en contacte amb la meva àvia, la Francisca, que era filla del Francisco Berenguer Nadal, germà de la Francisca, l'Emilio i el Joan. Un cop la Marcela va haver fet el contacte amb la nostra família, van anar lligant històries i van acabar descobrint el recorregut del seu avi i els seus germans.

La Marcela no esperava trobar res del que els seus avis havien deixat enrere a Cerdanyola, però, per sorpresa seva, van poder veure la casa pairal, Can Feliu, tal com era quan ells hi vivien. El cas és que la meva àvia també va néixer a Can Feliu, perquè el seu pare, el Francisco n'era l'hereu, i la meva àvia, amb els seus germans, hi van viure fins que es van fer grans i la va heretar el germà gran, el Francisco Berenguer Renom, que, en aquells moments, hi vivia. La casa havia estat, fins llavors, un mas de pagès, i encara es conservava l'eixida, el paller, el celler, el menjador i les habitacions de l'època en què hi va viure l'avi de la Marcela. Fins i tot, va poder veure el bressol on dormia el seu avi Emilio quan tan sols era un nadó.

Aquest retrobament amb la família va ser molt emotiu, perquè, tant per a la Marcela, com per a la família de la meva àvia, va significar la reunió de dues parts de la família que, per unes tristes necessitats, es van veure separades per l'immens oceà, a principis del segle XX.

Des d'aquell viatge, la família ha seguit mantenint el contacte: ells han vingut a Cerdanyola més d'un cop, i nosaltres hem anat a Argentina, per conèixer el parador d'aquells jovenets que, esperançats per trobar una vida millor, van travessar l'Atlàntic i es van separar de la seva família, amb la que no van poder tornar-se a trobar mai més.

6. Entrevista al Miquel Sánchez

En Miquel Sánchez, nascut a Cerdanyola del Vallès el 21 de setembre de 1943, és un historiador que ha dedicat bona part de la seva vida a la recerca de la història de Cerdanyola i a la reconstrucció del passat.

Es va graduar en enginyeria tècnica industrial a l'Escola de Terrassa, es va llicenciar en filosofia i lletres a la Universitat Autònoma de Barcelona, i és doctor en història per la Universitat Autònoma de Barcelona amb la tesi "Utopia i cobdícia en el discurs de l'or. Amèrica, 1492-1519".

Miquel Sánchez

Ha publicat varis llibres sobre la història de Cerdanyola, com: la col·lecció "Història de Cerdanyola", de vuit volums o "La Segona República i la Guerra Civil a Cerdanyola, 1931-1939", entre molts altres.

Vaig decidir de fer-li una entrevista perquè sabia que ell em podria ajudar molt a completar el meu treball descrivint la Cerdanyola de l'època, aconseguint, així, totes les perspectives del període en qüestió, des de la mundial a la municipal i a la personal.

M'agradaria imaginar-me Cerdanyola en aquella època. L'època que avarca els quaranta anys d'història que van del 1890 al 1930.

Com estava econòmicament Cerdanyola cap a la dècada del 1890? En què es basava l'economia?

En l'agricultura. Encara no hi havia cap indústria, i molt menys, no hi havia cap sector terciari. Exclusivament eren pagesos, pagesos de la vinya, de cereals i d'horts, tot i que la fil·loxera havia esclatat uns anys abans, al 1883-1886, i això va fer abandonar moltes vinyes, especialment les que estaven pels turons. Tot Collserola, des de Sant Iscle fins a Canaletes, Montflorit i Can Coll eren conreus de vinya, i aquests conreus de vinya al ser abandonats a causa de la fil·loxera i no poder-se replantar, van ser convertits en boscos de pins. El bosc de pi, sobretot de pi blanc és un element aliè a la botànica de tipus mediterrani, precisament el bosc típic d'aquí és el de l'alzina i el roure, però no de pi. Ja n'hi havia de pins, no era el primer cop que apareixien en aquesta zona, però quan sorgeix un bosc nou allà on hi havia hagut la vinya, sorgeix predominant el pi per damunt del roure i l'alzina.

I aquesta economia basada en l'agricultura, donava per molt a la gent del poble?

Com que tothom era de pagès i la població era molt limitada (hi havia 1000 habitants el 1900), això vol dir que hi havia unes 200 cases i aquestes 200 cases amb els terrenys del voltant, podien subsistir. Una vegada, el Domingo, el darrer hereu de Can Fatjó del Molí, em va dir que ell sempre havia sentit a dir a casa seva que amb dues quarteres de terra i un hort vivia una família pagesa, suposo que amb algunes mancances, perquè dues quarteres de terra no era massa terra.

T'explico una mica com estava distribuïda la terra al 1890. A Cerdanyola hi havia en aquell moment unes 30 masies, i aquestes masies o cases pairals eren les que tenien tota la superfície, aquests 31 quilòmetres quadrats de terme municipal, excepte les que tenia el castell, el castell també s'havia reservat una part de terra. Llavors vol dir que 30 famílies pageses a raó de 4 o 5 persones eren unes 150 persones que estaven al càrrec d'aquestes terres. Si al poble vivien vora les 1000 persones, de 150 a 1000 tenim 850 habitants de Cerdanyola, distribuïts a Cerdanyola de dalt (que va néixer el 1828) i a Cerdanyola de baix (que va néixer el 1845). Què feien, doncs aquests 850 habitants de Cerdanyola de dalt i de Cerdanyola de baix que no eren propietaris de terres (perquè totes les terres eren de les masies) i que no treballaven a la indústria perquè encara no havia arribat a Cerdanyola? Doncs algun potser treballava al bar del poble, (que ja n'hi havia), també hi havia algun transportista, carreters, bosquetaires... És a dir, que hi havia certa població autònoma, però la resta de la població, que potser era més de la meitat, eren els anomenats pagesos rabassaires, una figura sorgida llavors i que es va fer molt important anys després. A aquests pagesos els amos de les masies els deixaven terres per conrear vinyes sota un contracte especial que es deia de rabassa morta, amb el qual es repartien després el fruit a una quarta o a una cinquena part, i anualment, quan recollien el raïm i feien el vi, una part se la quedava l'amo de la masia i l'altra aquests pagesos rabassaires. Aquest contracte, però, va generar al llarg de la seva vigència, certs conflictes.

I així, més bé o més malament la gent anava treballant i tirant endavant. Pensa que no hi havia escoles encara, potser es va fer alguna escola cap a finals del 1800, i al 1910 es va fer alguna escola més, però els nanos per sistema no anaven a escola perquè havien d'ajudar als pares. Això de que els nens tinguin l'obligació d'anar a l'escola és una cosa més moderna, més recent. Tampoc hi havia seguretat mèdica, es creia en la medicina popular d'herbes remeieres i en els curanderos que venien de fora i que anaven passant pels pobles, però això d'anar a un metge que hagués estudiat a la universitat no sé realment quan arrenca aquí a Cerdanyola, però no se'n parla fins el 1900 i poc. He vist uns testaments del 1840 o 1850 de Can Miró. Aquesta família va morir d'una epidèmia de pesta que va esclatar a Barcelona, però també va esclatar a Horta i va passar aquí a Cerdanyola. De la família Miró van morir concretament tres persones: el marit, la dona i un oncle. Bé, això t'ho explico perquè aquesta família va ser la primera de Cerdanyola que va recórrer a metges, no a curanderos, perquè la família Miró tenia parents

metges a Sabadell. Sabadell ja feia segles que era ciutat, i una ciutat era molt diferent a un poble pel que feia a serveis bàsics. A Sabadell sí que hi podia haver un metge d'universitat perquè hi havia una clientela que es podia permetre pagar-lo. Cerdanyola en aquella època, un poble rural, no donava per més.

Cerdanyola es basava en l'economia rural fins que va arribar la primera indústria.

Sí, la industrialització a Cerdanyola arrenca al 1907 amb la fàbrica d'Uralita, on es feien tubs i planxes d'aquest material, i segueix als anys 1910, 1920 i 1930 amb fàbriques més artesanals (una farinera, fàbriques d'embotits, fàbriques de teixits...). Va ser l'any 1910, amb l'arribada d'aquestes primeres indústries que va arribar l'electrificació a Cerdanyola.

Perquè hi poguessin haver les indústries, es necessitaven carreteres i vies fèrries, i aquestes van arribar a partir del 1850, amb la carretera de Barcelona a Terrassa (l'actual N-150), amb la carretera a Sant Cugat i amb la via del ferrocarril que anava de Barcelona a Saragossa.

Això va activar l'estiueig d'habitants barcelonins a Cerdanyola. Aquests estiuejants van començar a arribar a mitjans del segle XIX, de resultes d'aquelles epidèmies de pesta que deia. Va ser quan la gent de Barcelona de diners va descobrir que els paratges de Collserola feien salut, hi havia arbres, hi havia fonts, torrents, hi havia plantes boscanes... I a més, estava força a prop de Barcelona. I gràcies al tren, en primer lloc la línia de Cerdanyola cap a Sabadell i en segon lloc la dels ferrocarrils catalans que anava cap a Vallvidrera, La Floresta, Valldoreix i Sant Cugat, es van començar a fer cases, les primeres d'estil modernista, d'arquitectes de Barcelona. I això, en resum, és aquesta aportació estacional de gent de fora i amb un poder adquisitiu alt, que van desenvolupar l'aparició de les minyones. Molts dels senyors de Barcelona, estiuejants a Cerdanyola, es portaven ells les minyones, però alguns contractaven jovenetes del poble perquè els fes de minyona, amb el qual, també van donar feina. Compraven a botigues, sobretot de queviures, de Cerdanyola, als mercats... De manera que es va desenvolupar un petit comerç artesanal a Cerdanyola.

I com eren vistos els estiuejants?

Eren vistos malament, sempre han estat vistos malament. Ara marxo una mica del tema, aquests dies estic llegint la biografia de Don Juan March, que va ser un economista i financer mallorquí, que va triomfar per damunt de la gent de Mallorca, que era una gent molt rica però que vivia del camp, i com que aquest economista va triomfar amb indústries a la península, els nadius, el miraven molt malament, mai el van acceptar de bon grat. Llavors aquí a Cerdanyola, els pagesos no veien massa bé als estiuejants, que venien, primer amb el tren, però després van començar a venir amb cotxes, els primers cotxes els van portar ells. Els seus fills anaven amb bicicleta, quan

els nanos de Cerdanyola no en tenien i després, quan els d'aquí ja tenien bicicleta, ells ja anaven amb motos i "mobilets".

A més, tampoc s'ajuntaven la gent del poble. Es van fer el seu propi Casino, que era tancat i restringit pels socis, per ells. Vivien una mica aïllats.

Quan va arribar el cotxe de motor a Cerdanyola?

Doncs no t'ho puc dir exactament. La carretera va arribar el 1852 i el 1855 va arribar el ferrocarril, per tant vol dir que el cotxe vindria llavors en forma de taxi.

Es va fer la parada de taxis a l'estació, on hi havia uns tres taxis grans, negres, que només es podien permetre els que tenien més diners. Però és clar, llavors encara no hi havia autobusos, i els mitjans de transport d'una ciutat a una altra era a peu, en taxi, en ferrocarril o en tartana i carros. Els avis del bar Grau, van començar el transport amb carros, transportaven la llenya del bosc al poble i també transportaven passatgers. Pensa que és una època de transició al nostre poble del sistema feudal que venia de l'època medieval, on el que manava era el senyor del castell i els alcaldes no pintaven res, i es fa un canvi en el qual es creen les províncies, els governadors civils, i els alcaldes comencen a agafar les regnes, llavors el poble es va vertebrant entorn a aquest nou sistema.

Llavors el centre neuràlgic de Cerdanyola eren els quatre cantons, que és la cruïlla de la carretera de Barcelona-Sabadell amb la carretera de Ripollet-Sant Cugat. Allà hi havia el mercat, correus i la única oficina de la caixa de pensions.

Allà també hi havia El Ramonet, que era l'hostal on tots els pagesos i els traginers amb les tartanes feien parada obligada per fer un àpat d'aquells que fan els carreters que dura moltíssim. Allà els traginers s'agrupaven per travessar el coll de Montcada i anar a Barcelona, perquè junts anaven més segurs per si els assaltaven els bandolers. El coll de Montcada era un lloc on sovint hi havia alguna emboscada.

El Ramonet també tenia un teatre, que després es va convertir en cinema, i va acabar sent una pista de ball. És a dir, els quatre cantons era el centre neuràlgic del barri de baix de Cerdanyola.

També hi havia la parada de fruita del senyor Carricondo, que venia els melons i les síndries a talls.

Ara però, el centre de Cerdanyola està entre els barris de dalt i de baix, on hi ha l'església i l'ajuntament.

Quines van ser les primeres entitats financeres? Quan van arribar les primeres caixes de pensions?

Aquí va ser la caixa de pensions, que va arribar cap als anys 1950-1960.

El 1965, va arribar el banc Sabadell, i la seva segona oficina la van establir a Cerdanyola. Després ja es va escampar per tot Catalunya, Espanya i l'estranger. La

caixa de pensions va fer el mateix que el banc Sabadell però molt més marcat, perquè va començar abans.

Van arribar cap als anys 1950-1960.

Si el banc Sabadell va arribar a mitjans del 1960, poc després ja van anar arribant tots, el Banesto, l'Hispanoamericano, el Central... El banc central va ser el que va arribar just després del banc Sabadell, i jo recordo, que quan no tenien oficina en un poble, feien una figura, que era el corredor, i era un senyor de Ripollet, el Sisa, que portava totes les qüestions del banc central.

I a principis de segle, abans que arribessin les primeres entitats financeres a Cerdanyola, la gent com s'administrava els diners, on els guardava?

Ho guardaven tot a casa, i quan compraven, ho pagaven tot en metàl·lic. I si feien un negoci, per tancar-lo es donaven la mà, i aquell negoci, sense cap paper signat es anava a missa. La gent era molt formal, amb aquestes coses, i si no podien pagar, no adquirien el compromís.

L'aigua corrent quan va arribar a Cerdanyola?

No t'ho sé dir. Jo que vaig néixer l'any 43, nosaltres ja teníem aigua a les cases. El que sí que era obligatori des de començaments del segle XIX era posar fonts públiques, concretament al barri de dalt, a la Plaça Sant Ramon, a la cantonada de la masia de Can Feliu, i a altres punts del barri on la gent podia anar a recollir aigua, però també n'hi havia al barri de baix.

La gent anava molt sovint a les fonts.

Nosaltres ja teníem aigua potable a les cases però no teníem comptador d'aigua, hi havia allò que diuen un aforament, s'abonaven 500 litres al dia, que era la cabuda d'un dipòsit, i pagàvem per 500 litres. I d'altres no pagaven perquè tenien aigua pròpia i l'havien venut a la companyia.

Hi havia força fonts d'obtenció d'aigua però no sé realment quan va arribar l'aigua corrent a les cases.

La moneda que hi havia a principis de segle, ja era la pesseta?

Sí. La pesseta es va fundar a mitjans del segle XIX, i quan es va fundar, va anul·lar, com a mínim, 17 monedes diferents. Fins aquell moment, tot i que al 1716 hi havia hagut el decret de nova planta en el qual Catalunya s'alineava com a país derrotat a totes les lleis d'Espanya, tot i així, aquesta igualació no es va fer de seguida. Hi havia monedes locals (maravedís, ducats, reals...) que escampades per Castella, Aragó, València, Catalunya, van ser anul·lades per la pesseta.

A finals del s. XIX, i principis del s. XX, Cerdanyola tenia més immigrants o més emigrants?

Jo crec que hi havia una població molt estable. És a dir, Cerdanyola havia tingut un creixement vegetatiu propi de la gent d'aquí des de l'època medieval fins la primera meitat del s. XX.

Entre l'any 1550 i el 1640, però, hi va haver una immigració massiva de gent a Cerdanyola i en vaig fer un article. Els occitans, en passar a control francès es van empobrir molt, i tots aquells departaments rurals al voltant de Toulouse (Albí, Vilanef, Carcassone...), amb un total d'uns 10 departaments molt pobres que van fins als Pirineus, en aquell moment tenien un nivell de vida molt baix i estaven immersos en guerres de religions. Tots els moviments de reforma protestant o de reforma del catolicisme van néixer en aquest territori (els càtars, els albigences...) i tots van ser durament reprimits pels catòlics francesos i de vegades amb l'ajuda d'algun rei absolutista espanyol. Això va fer que molts d'aquests reprimits, abans de que els empresonessin, optessin per fugir a Espanya, i a Espanya com que no van fer proselitisme religiós no els van perseguir i van conivir, no obstant a algun el van empresonar, el van repatriar a França i allà el van matar. Aquesta emigració occitana va ser tan important que van arribar fins el que avui és Sudàfrica, perquè se sentien més segurs allà que no pas aquí, tan a prop dels francesos.

El més important d'aquesta immigració va ser que tenien cognoms quasi catalans, parlaven una llengua molt semblant al català, i de resultes es van integrar amb molta rapidesa. A més, aquests immigrants tenien oficis, eren fariners, fusters, serrellers, paperers... I aquí va anar molt bé que arribés gent qualificada.

Des de llavors, a Cerdanyola no hi va haver cap altra forta migració fins el 1920. És a dir, durant aquest període de finals del 1800 i principis del 1900, el nombre de població no es veu modificat per les migracions, sinó que creix vegetativament. Quan es va fer el barri de Cerdanyola de dalt (1828) hi havia uns 200 habitants al poble, el 1847, que ja s'havia fet el barri de baix, hi havia 319 habitants, el 1857 hi ha 564 habitants, aquest últim creixement, devia ser degut als fills segons i tercers de les cases de pagès de la resta de Catalunya i d'Espanya, perquè com que totes les propietats se les quedava l'hereu, aquest tenia l'obligació de donar menjar i dormir als seus germans, i els germans havien de treballar a la casa de l'hereu, però si el germà volia marxar a treballar a fora, reclamava la legítima i marxava de la seva casa pairal. I potser per aquest fet, a Cerdanyola hi van arribar aquests fills segons i tercers.

Llavors, s'arriba al 1900 amb 1000 habitants. I al 1920, hi ha una forta immigració a Catalunya que ve de Múrcia i d'Almeria, que és quan va venir el meu avi, i Cerdanyola passa de 1350 habitants a 3000, quan estaven a les portes de la 2a república espanyola, l'any 1930. Aquest creixement és degut a la fàbrica d'Uralita, i aquesta fàbrica, tot i que quan es va fer al començament hi anaven pagesos (hi havia pagesos que tenien la vinya i un hort, però que no li donaven prou per viure i que es van posar a treballar a

Uralita. Però la fàbrica va anar creixent, i al final tenia 80.000 m² de superfície construïda i 1.375 treballadors, i molts venien de fora.

Als anys 1960, la immigració va venir de Sevilla i Córdoba, i a partir del 1970, ja venien de tota Espanya.

La població Cerdanyolenca de 1970 era una tercera part de nats a Cerdanyola, una altra tercera part de nats a la resta de Catalunya i una altra tercera part de la resta d'Espanya.

Els immigrants de la dècada del 1920, al arribar a Catalunya, aprenien el català, però els immigrants de la dècada del 1960-1970, a l'estar sotmesos a la dictadura del Franco i haver prohibit el català, no el van arribar a aprendre mai.

I emigracions, n'hi va haver?

Hi va haver emigració a Amèrica. El meu altre avi, va emigrar l'any 1919 des d'Almeria per anar a Cuba, perquè Cuba encara tenia la nostàlgia d'haver estat la darrera colònia espanyola i es pensaven que allà hi podrien fer molts diners, però no va trobar-hi cap negoci, i se'n va anar a Argentina. Van anar a Argentina perquè va ser un gran mite durant la primera guerra mundial, ja que tenia una gran reserva de carn de vedella i es va enriquir venent aquesta carn a les potències anglesa, alemanya, francesa... I aquest fet també va tenir un efecte crida per als espanyols al veure la puixança econòmica a la que estava sotmesa Argentina, i tot de joves espanyols, d'Andalusia, Cantàbria, Galícia, Canàries, van anar cap a Argentina. De Cerdanyola, però, no tinc dades, segurament algun va marxar, però no massa, perquè aquí no es passava misèria, el que vivia a pagès podia anar més justet o més sobrat, però s'anava tirant.

A Cuba i a Puerto Rico, que hi van anar gent no massa pobra de l'Empordà, alguns triomfaven i tornaven enriquits, que eren els que anomenaven indianos, però també n'hi havia que no s'enriquien, i aquests es quedaven al país que l'havia acollit i moria allà, perquè tornar pobre no era ben vist, i passaven vergonya.

I la fil·loxera?

La fil·loxera va ser una mala jugada, perquè va afectar a quasi totes les vinyes catalanes.

A Can Fatjó del Molí, una masia d'aquí de Cerdanyola, també hi va arribar la fil·loxera, i el germà de l'hereu, va anar a Califòrnia, a San José, per comprar ceps, perquè l'únic que resistia la fil·loxera eren els peus dels ceps americans empeltats amb els ceps d'aquí.

El germà de l'hereu, doncs, va portar aquests ceps i una sequoia (que era l'arbre que es posava als patis dels masos dels pagesos que havien prosperat econòmicament).

La Guerra de Melilla, que va portar a la Setmana Tràgica, i la guerra del Marroc, podria ser que alimentessin les emigracions?

Podria ser, perquè a Catalunya, els que tenien diners podien pagar una quantitat perquè els seus fills no anessin a la guerra, ja que anaven a una mort quasi segura i els joves no volien anar-hi, però els que no tenien diners no podien escapar-se'n de cap forma, a no ser que emigressin clandestinament cap a Amèrica.

El caciquisme també va ser un aspecte molt destacat d'aquella època.

Amb el sistema de l'antic règim, aquí a Catalunya, el poder estava concentrat en la corona i en el senyor de cada terme. El senyor del terme de Cerdanyola era el senyor del castell, i aquest exercia la seva jurisdicció sobre els 31 km² del municipi i sobre la seva gent. És a dir, totes les cases de pagès estaven obligades a pagar uns censos determinats (com els impostos actuals) al senyor del castell i a l'abat de Sant Cugat perquè una part del terme de Cerdanyola estava en poder de l'abat de Sant Cugat.

El segle XIX espanyol, és un segle molt difícil d'estudiar, molt complex, perquè neix amb la guerra del francès i la invasió a Espanya, proposant a Catalunya la seva independència d'Espanya, creant l'estat propi, però sota el govern francès, neix amb la constitució de Cadis del 1812, l'anomenada La Pepa, perquè era la 1a constitució liberal, i segueix amb un joc de poder entre les forces conservadores, tradicionalistes i absolutistes i entre les forces liberals amb ganes de canvis cap a la igualtat i la llibertat. Segons qui tenia el poder, anul·lava tot el que havia fet l'anterior.

El senyor del castell de Cerdanyola deixa d'exercir la jurisdicció sobre la gent del poble, i es creen les províncies, sota el poder d'un governador civil amb uns jutges a les seves ordres, i es creen els municipis, l'ajuntament del qual té el poder polític sobre la localitat, i quan hi havia problemes de d'abast superior, es passaven al governador civil perquè els resolgués.

L'alcalde era escollit per la gent del poble, però no tots tenien aquest dret, només podien anar a votar els propietaris de major poder econòmic, que l'any 1840 eren els propietaris de les 30 masies. Aquests mateixos propietaris eren els regidors i, alternativament, els diferents alcaldes del poble.

Malgrat la nova situació liberal, apareix una nova figura que és la del cacic. El cacic era el senyor notable del poble, amb un marcat poder econòmic i influència en els sectors de poder del municipi, que amenaçava amb prendre els negocis de la gent que no el votava.

A Catalunya apareix la Lliga Regionalista sota el lideratge de Prat de la Riba que s'enfronta al poder dels cacics. Com que és el primer partit catalanista després de la Renaixença, guanya per majoria aclaparadora perquè des del 1716 (amb el primer Borbó) fins el 1850 el català estava en crisi i decadència (no s'ensenyava a les escoles, i

la gent no l'aprenia perquè el castellà era obligatori en tots els àmbits), també guanya perquè la gent estava cansada del poder abusiu dels cacics.

A l'ajuntament de Cerdanyola, dins el partit de la Lliga Regionalista, apareixen noms nous de gent provinent de comerços locals, al nou partit, però, també s'hi sumen els antics propietaris o cacics.

El que acaba amb el caciquisme va ser el partit fundat per Francesc Macià, Esquerra Republicana, que l'any 1931 va guanyar a Cerdanyola del Vallès amb 8 regidors, mentre que la Lliga Regionalista només en va aconseguir 4.

Per acabar, què és el que destacaries com a determinant de la societat de finals del s. XIX i principis del s. XX?

En primer lloc hi ha un sistema polític en el qual es concentra el poder a mans dels propietaris de les cases de pagès.

El poder econòmic és dual, es complementen l'agricultura (amb els amos de les cases de pagès i una mica els rabassaires, tot i que estan subordinats al poder dels seus senyors) i la indústria (amb la fàbrica d'Uralita).

El nou moviment cultural, autòcton i propi. Hi havia una dualitat entre anarquistes (que creien en els ateneus populars i en l'acció directa) i rabassaires i catalanistes (que creien en el sistema d'anar formant a la gent a través d'ateneus de cultura, a través d'escoles, manifestacions culturals com el teatre, festes majors, sardanes, balls...).

I això és el que jo destacaria d'aquesta Cerdanyola principalment agrícola però també incipientment industrial de finals del s. XIX i principis del s. XX.

Moltes gràcies.

El Miquel Sánchez i jo el dia de l'entrevista

7. Conclusions

A partir de la recerca que he fet sobre els fets històrics paral·lels a la vida dels tiets de la meva àvia, he esbrinat que el que va poder provocar l'emigració dels dos germans a Llatinoamèrica va ser:

El desig de llaurar-se un futur millor, ja que Espanya era, aleshores, un país pobre i generalment analfabet, era un país immers contínuament en crisis econòmiques, polítiques i socials, i el pessimisme de la població era sempre vigent.

La Setmana Tràgica va provocar molts conflictes entre les classes socials, ja que durant la Guerra del Marroc, es van reclutar reservistes per anar a lluitar contra els rifenys. Els adinerats que podien pagar una quantitat de diners desorbitant, podien lliurar-se del reclutament, fet que va provocar un gran descontentament entre les classe mitges i pobres. Es creu que aquest fet també va poder provocar l'emigració a Amèrica perquè molts joves van veure la fugida com la solució per evitar anar al front.

L'enlluernament que els primers indians provocaven quan tornaven d'Amèrica també va fer que els joves del país es fixessin en els països que creixien en economia i poder internacional. Els indians eren envejats per la riquesa que havien fet als estats americans, per l'ostentació i per l'elegància i majestuositat amb què es presentaven als seus pobles.

L'incessant creixement econòmic i productiu de Sud-Amèrica va dur a una demanda abundant de mà d'obra, que va ser coberta pels emigrants que van veure que tindrien futur i una feina assegurada.

Fent aquest treball, he descobert que la gent era capaç d'abandonar la seva terra, la seva família, les seves arrels, per marxar tan lluny i tenint la certesa que potser no tornarien mai més. La rotunditat d'aquestes paraules ens fan entendre que la situació d'aleshores era d'una gravetat i d'una duresa extrema, i que van abandonar allò que més estimaven per pura supervivència i per por, tenien por a la inseguretat.

Crec que he aconseguit el meu objectiu principal a l'hora de fer el treball, que era el de relacionar la història objectiva i subjectiva per tenir una visió més àmplia del que és la història contemporània i de l'estret però intens camí que ens ha portat a la meua família i a mi a la realitat que estem vivint.

8. Llista de referències documentals

Pàgines web

Crisi social del 1898 -

[http://www.buxaweb.com/historia/temes/escat/crisirestauracio.htm#Crisi social](http://www.buxaweb.com/historia/temes/escat/crisirestauracio.htm#Crisi%20social)

Esdeveniments històrics dels segles XIX i XX -

<https://sites.google.com/site/historiacatalunyaespanya/>

Crisi de la Restauració -

<http://www.buxaweb.com/historia/temes/escat/crisirestauracio.htm>

Història d'Espanya s. XX -

http://ca.wikipedia.org/wiki/Hist%C3%B2ria_d'Espanya

http://es.wikipedia.org/wiki/Historia_de_Espa%C3%B1a

Història d'Argentina -

http://www.argentour.com/es/historia_argentina/siglo_20_argentina.php

http://es.wikipedia.org/wiki/Inmigraci%C3%B3n_espa%C3%B1ola_en_Argentina

<http://ca.wikipedia.org/wiki/Argentina>

http://es.wikipedia.org/wiki/Buenos_Aires

Emigració espanyola -

<http://sauce.pntic.mec.es/jotero/Emigra1/emigra1pr.htm>

http://es.wikipedia.org/wiki/Emigraci%C3%B3n_espa%C3%B1ola

Pla del Penedès -

http://www.elpladelpenedes.cat/articulos-mostra-2059-cat-ahir_avui_i_dema.htm

http://ca.wikipedia.org/wiki/El_Pla_del_Pened%C3%A8s

Fil·loxera -

<http://ca.wikipedia.org/wiki/Fil%C2%B7loxera>

<http://123vins.blogspot.com.es/2011/08/la-filloxera-arriba-catalunya.html>

Vi -

<http://www.xtec.cat/cda-bages/consulta/consvinya/4vi/3vi2.pdf>

Montevideo (Uruguay) -

http://es.wikipedia.org/wiki/Montevideo#Siglo_XIX

Revolució de 1868 -

http://ca.wikipedia.org/wiki/Revoluci%C3%B3_de_1868

Sexenni democràtic -

http://ca.wikipedia.org/wiki/Sexenni_Democr%C3%A0tic

http://es.wikipedia.org/wiki/Sexenio_Democr%C3%A1tico

Constitució espanyola de 1869 -

http://ca.wikipedia.org/wiki/Constituci%C3%B3_Espanyola_de_1869

Població, economia , societat i política d'Espanya del s. XIX -

http://www.iesmartilhuma.org/departaments/CSocials/Santi/PortalHistoria/BLOC2/Apunts/Poblacio_economia_i_societat.pdf

http://personal.biada.org/~eureka/wp-content/uploads/2012/04/Escola-Arts-i-Oficis-dA.Egea_.pdf

http://es.wikipedia.org/wiki/Historia_de_Espa%C3%B1a#Sexenio_Democr.C3.A1tico_.281868-1874.29

<http://webs.racocatala.cat/bikerbaixcamp/isarep.htm>

<http://www.buxaweb.com/historia/temes/escat/regnatisabel.htm>

Història de la política europea s. XIX -

http://ca.wikipedia.org/wiki/Hist%C3%B2ria_d%27Europa#Segle_XIX

Història de la política catalana s. XIX i XX -

http://ca.wikipedia.org/wiki/Hist%C3%B2ria_de_Catalunya#Edat_contempor.C3.A0nia_de_Catalunya

http://ca.wikipedia.org/wiki/Segle_XX_a_Catalunya

Guerra del Rif -

http://ca.wikipedia.org/wiki/Guerra_del_Rif

Guerra de Melilla -

http://ca.wikipedia.org/wiki/Campanya_de_1909

Setmana Tràgica -

http://ca.wikipedia.org/wiki/Setmana_Tr%C3%A0gica

Caciquisme -

<http://ca.wikipedia.org/wiki/Caciquisme>

Guerra Carlina 3a -

http://ca.wikipedia.org/wiki/Tercera_ guerra_carlina

República espanyola 1a -

http://ca.wikipedia.org/wiki/Primera_Rep%C3%BAblica_Espanyola

Restauració borbònica -

<http://historiaunamirada.blogspot.com.es/2011/02/brevisimo-resumen-de-la-restauracion.html>

Crisi de la Restauració -

<http://www.slideshare.net/armandfiguera/7-supersntesi-crisi-i-dictadura>

Memorial de greuges (1885) -

http://ca.wikipedia.org/wiki/Memorial_de_greuges

Lliga de Catalunya (1887) -

http://ca.wikipedia.org/wiki/Lliga_de_Catalunya

Antonio Cánovas del Castillo -

http://es.wikipedia.org/wiki/Antonio_C%C3%A1novas_del_Castillo

Crisi de 1898 -

<http://www.buxaweb.com/historia/temes/escat/emancipacio.htm>

Fundació de la CNT (1910) -

<http://madrid.cnt.es/historia/fundacion-de-la-cnt/>

Alfons XIII -

http://ca.wikipedia.org/wiki/Alfons_XIII_d'Espanya

Espanya durant la 1a guerra mundial -

<http://revistas.um.es/analeshc/article/view/71891/69381>

http://es.wikipedia.org/wiki/Espa%C3%B1a_en_la_Primera_Guerra_Mundial

<http://www.historiasiglo20.org/HE/12c-1.htm>

Grip espanyola -

http://es.wikipedia.org/wiki/Gripe_espa%C3%B1ola

http://ca.wikipedia.org/wiki/Epid%C3%A8mia_de_grip_de_1918

Mancomunitat de Catalunya -

http://es.wikipedia.org/wiki/Mancomunidad_de_Catalu%C3%B1a

Dictadura de Miguel Primo de Rivera -

http://es.wikipedia.org/wiki/Dictadura_de_Primo_de_Rivera

2a República espanyola -

http://es.wikipedia.org/wiki/Segunda_Rep%C3%BAblica_Espa%C3%B1ola

Guerra civil espanyola -

http://es.wikipedia.org/wiki/Guerra_Civil_Espa%C3%B1ola

Economia espanyola -

http://es.wikipedia.org/wiki/Historia_econ%C3%B3mica_de_Espa%C3%B1a#Proteccionismo_y_consolidaci.C3.B3n_de_la_econom.C3.ADA_espa.C3.B1ola_a_finales_del_siglo_XIX_y_principios_del_XX

La grip espanyola -

http://es.wikipedia.org/wiki/Gripe_espa%C3%B1ola

La Canadenca -

<http://www.scribd.com/doc/40750375/Fets-La-Canadenca>

http://es.wikipedia.org/wiki/Anarquismo_en_Espa%C3%B1a#La_Huelga_general_de_La_Canadiense_en_Barcelona.2C_1919

El Desastre d'Annual -

http://es.wikipedia.org/wiki/Desastre_de_Annual

Articles

- *"Hacer las Américas"* article de A. Echeverría, periodista. Inclòs a la revista *"Historia y vida"*, nº 524

Llibres

- Naranjo Orovio, Consuelo
Las migraciones de España a Iberoamérica desde la independencia
Madrid (CSIC), Editorial "Los libros de la catarata", 2010
- Sánchez, Miquel
La Cerdanyola contemporània (1814-1975)
Sabadell, Editorial Nougaf, 1983
- A. Trepap, Cristòfol; Campamà, Salvador i Vidal, Jordi
Ciències socials (història) 4t ESO
Barcelona, Editorial Barcanova, 2003
- *L'Abans*. El Vallès Occidental. Cerdanyola del Vallès, recull gràfic (1890-1965)
El Papiol (Baix Llobregat), Editorial Efadós, setembre de 2002

Vídeos

- DVD : "Històries de Catalunya, Capítol 11: Els diners"

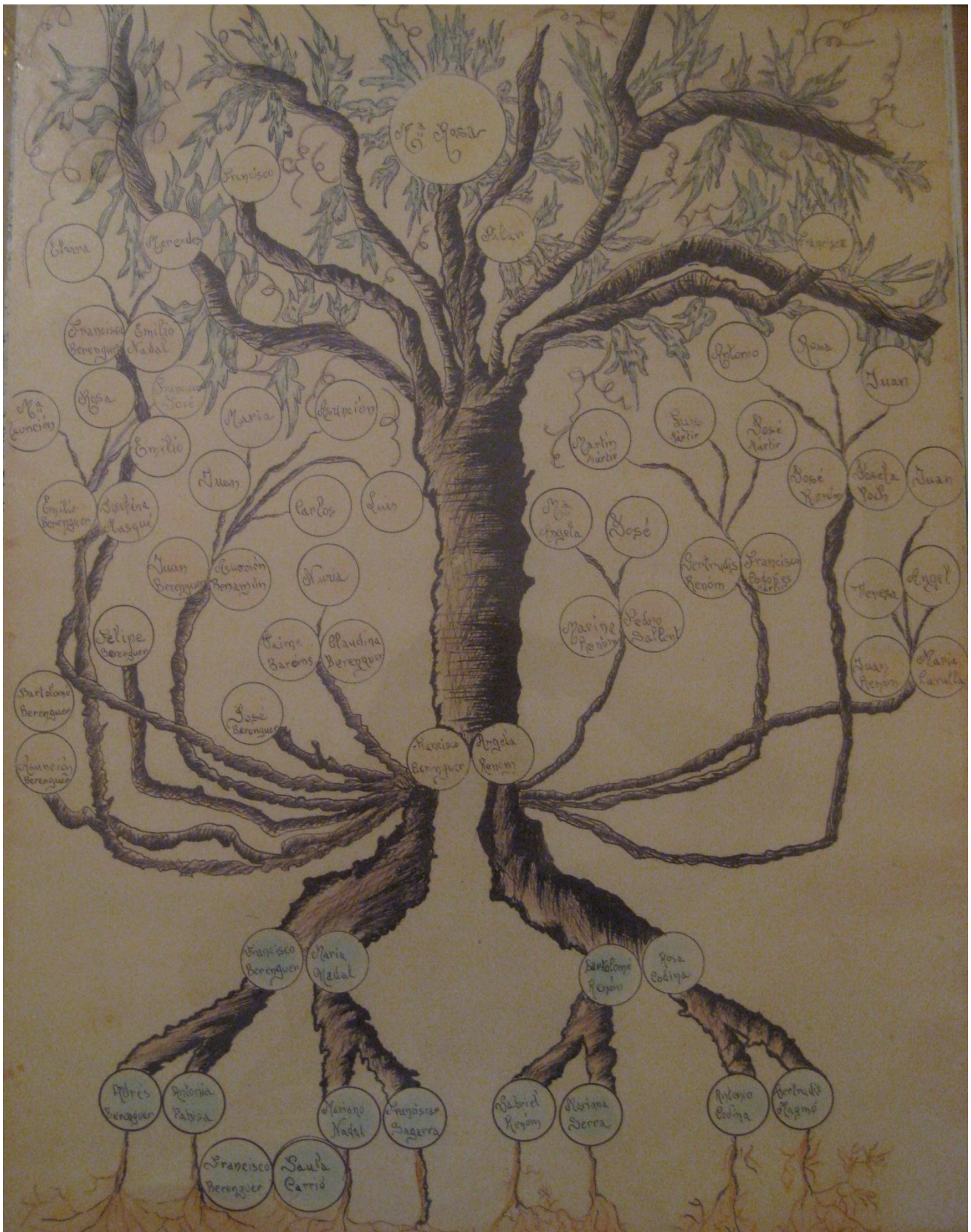
Documentals

- Documental de la TV3 emès el 24 d'agost del 2012 a les 10:30 h del matí
"Ciutats portuàries del món – Buenos Aires"

Annexos

Documentació fotogràfica addicional

Annex 1:

Arbre genealògic fet per la Maria Rosa Berenguer Renom, germana de la meua àvia Paquita

Annex 2:

Retrat de 1938, amb quatre generacions de dones de la família Berenguer de Can Feliu del Cantó

Annex 3:

Fotografia del 1944 aproximadament, feta a l'eixida de la casa pairal Can Feliu del Cantó. Hi apareixen, d'esquerra a dreta començant per darrere: la meua àvia Paquita, la seva germana, Mª Rosa i el seu germà Francisco. A baix, d'esquerra a dreta: l'Angeleta Renom Codina, mare de la meua àvia, la Maria Nadal Segarra, i el seu fill i pare de la meua àvia, Francisco Berenguer Nadal

Annex 4:

Fotografia del 1945, amb la família Berenguer de Can Feliu del Cantó amb la mateixa disposició que a la fotografia superior

Annex 5:

Fotografia feta al casament del Quico i la Mimi. A la foto surten la María Asunción Berenguer (que va ser la padrina ja que havia mort la Josefa Aumasque, mare del Quico) que tal i com establien els costums de l'època anava de dol, i el seu pare, l'Emilio.

Annex 6:

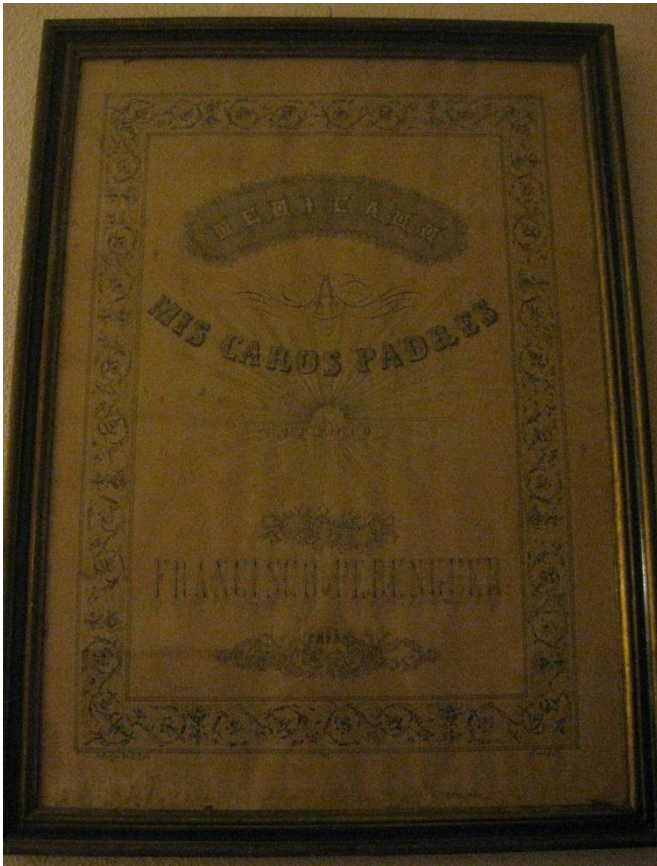
Fotografia del 1970 aprox. D'esquerra a dreta: Jaime Canals (marit de la María Asunción Berenguer Aumasque, filla gran de l'Emilio), Quico (Francisco Berenguer), Emilio Berenguer Nadal i Emilio Berenguer Aumasque (tercer fill de l'Emilio).

Annex 7:

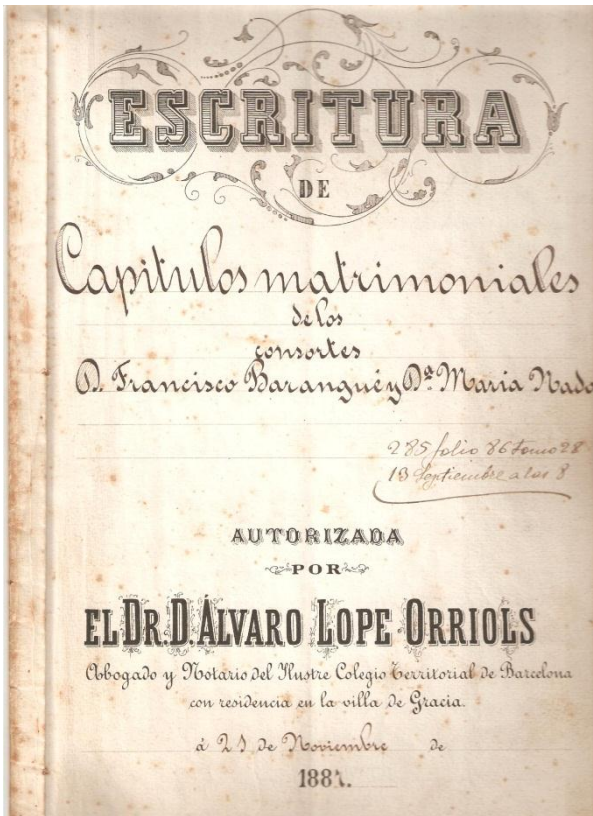
Estació de trens de Cerdanyola-Ripollet cap al 1907

Annex 8:

*Treball escolar fet per Francisco Berenguer Pahisa, marit de la Maria Nadal Segarra. Al quadre hi diu:
"Dedicado a mis caros padres. Atento hijo
Francisco Berenguer Pahisa"*

Annex 9:

Esriptura dels Capítols matrimoniales del Francisco Berenguer Pahisa i la Maria Nadal Segarra. 21 de novembre de 1887

Annex 10:

088.010.1.
 y año de Agosto. y en virtud de Don Franci-
 co Berenguer y Pahisa, casado jome-
 lero de diez y nueve años de edad tambien nati-
 nal y vecino de Sardañola, con cédula de clase
 undécima número ciento cincuenta y dos de la
 misma fecha que la anterior; y de otra parte Do-
 n Mariano Nadal y Sabat, albanil, ca-
 sado con Francisca Segarra y Casanovas, nati-
 nal y vecino del Pla del Paradís, con cédula pe-
 sonal de clase décima número sesenta; y su hi-
 ja Maria Nadal y Segarra, sin pro-
 fesión, casada, de diez y nueve años de edad, con ce-
 dula de clase undécima número sesenta y cua-
 tro, expedida, como la del anterior, en dicho pue-
 blo del Pla del Paradís del que es natural y ve-
 cino, á los quince de Julio del año referido; cuyas
 respectivas cédulas, despues de calendadas, de-
 mostradas á los comparecientes, los cuales aseguran-
 do, y apareciendo, á mi juicio, que tienen la
 capacidad legal necesaria, mediante las es-
 presadas circunstancias para el válido otor-
 gamiento de esta escritura, sin que me com-
 pe ningún dato en opuesto sentido. Dizen:
 Que con motivo del matrimonio en

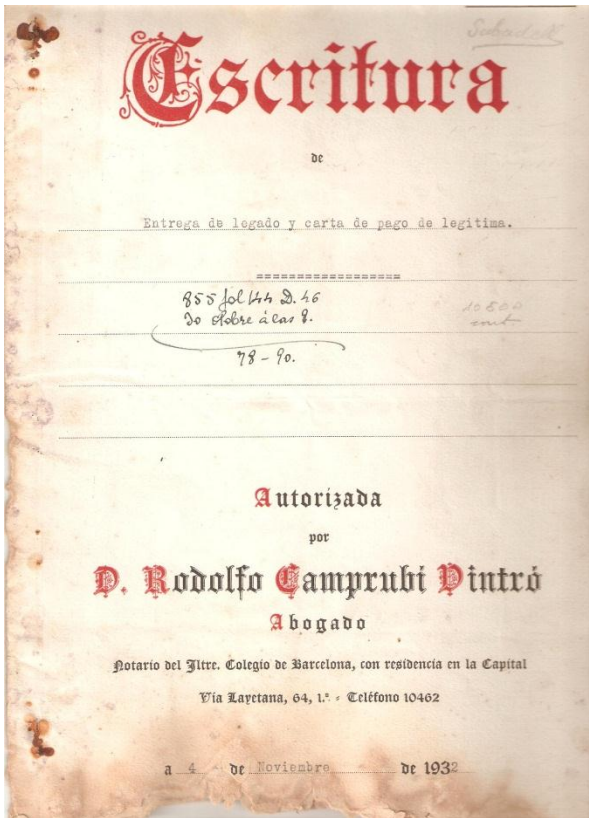
Pàgina de l'escriptura dels capítols matrimonials de la Maria Nadal Segarra i el Francisco Berenguer Pahisa (I)

Annex 11:

mediante el consentimiento de sus padres ha
 celebrado el día diez y nueve del corriente Don
 Francisco Berenguer y Pahisa con la Doña Ma-
 ria Nadal y Segarra, según afirman y acue-
 ditarán oportunamente han convenido
 en otorgar escritura de capítulos matri-
 moniales en la forma siguiente:—
 Primero: El Don Andrés Berenguer y
 Carrió, en contemplación á dicho matrimonio
 hace y otorga donación universal, pu-
 ra, perfecta y entre vivos á favor de su referi-
 do hijo Don Francisco Berenguer y Pahisa,
 con las reservas y limitaciones que luego se
 dirán, de todos sus bienes presentes y futuros; de-
 biendo habitar los nuevos conyugales en la casa
 y compañía del donante y de su esposa An-
 tonia Pahisa. Esta donación hace, enpero,
 reservándose la facultad de disponer de di-
 chos bienes, enagenándolos ó gravándolos en
 caso de necesidad; y en todo caso ya por
 acto entre vivos, ya por causa de muerte de
 la cantidad de ^{veinte} seiscientas libras catalanas
 ó sean mil seiscientas pesetas; y además

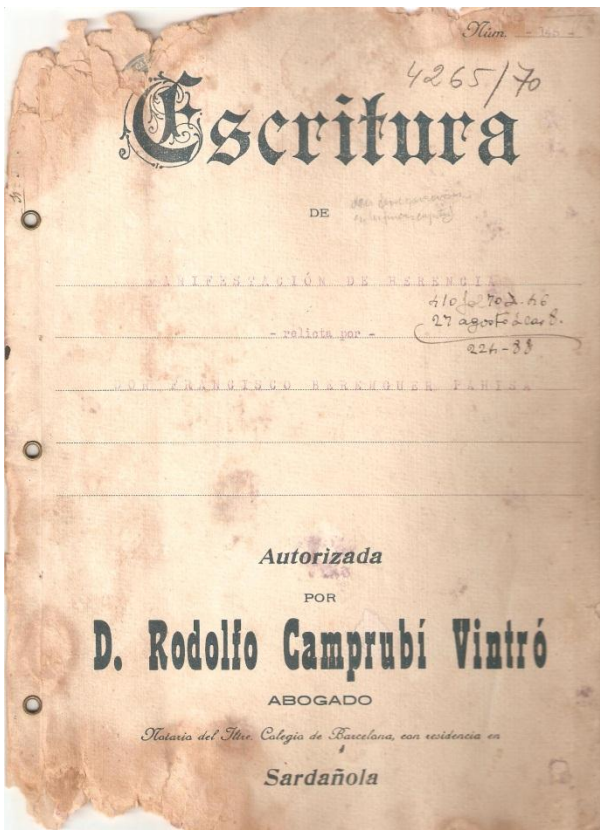
Pàgina de l'escriptura dels capítols matrimonials de la Maria Nadal Segarra i el Francisco Berenguer Pahisa (II)

Annex 12:

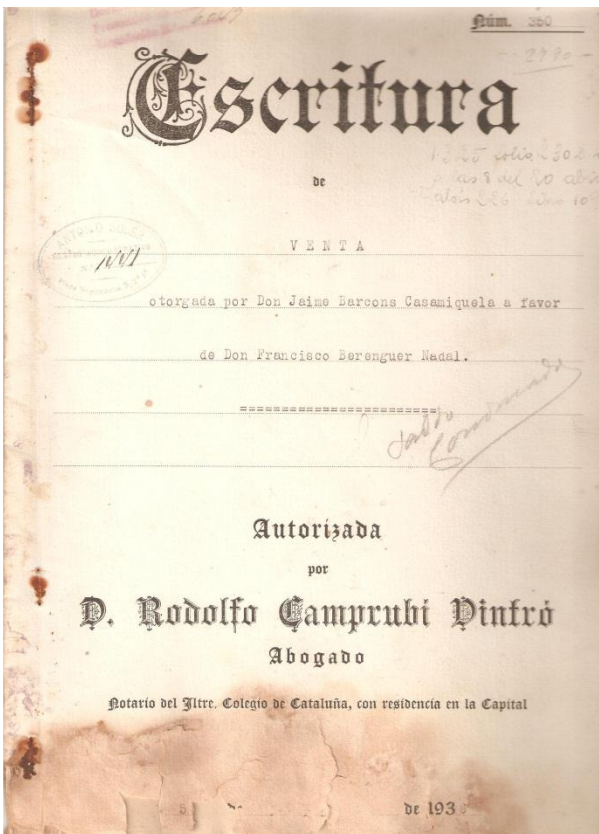
Escritura de l'entrega del llegat i carta de pagament de la legitima de la Maria Nadal Segarra

Annex 13:

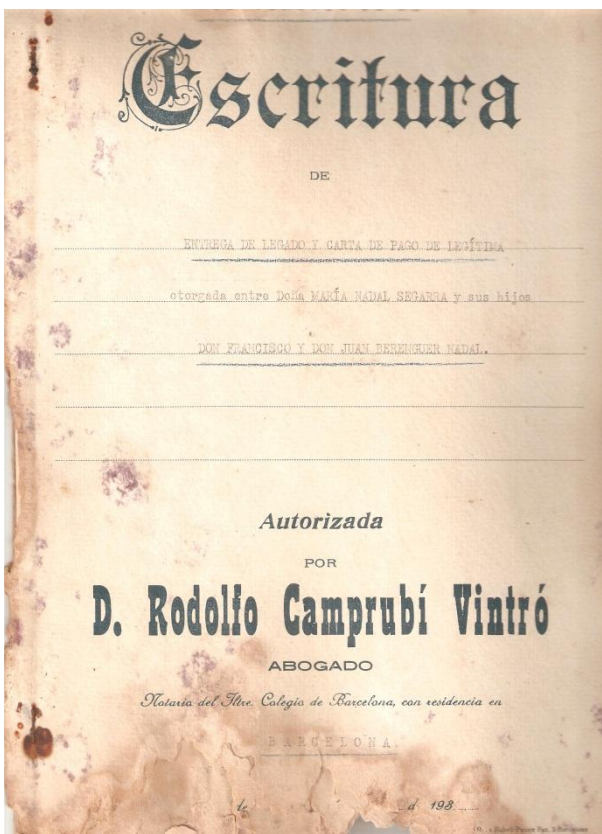
Escritura de la manifestació d'herència del Don Francisco Berneguer Pahisa. 12 d'abril de 1932

Annex 14:

Escritura de venda otorgada per Don Jaime Barcons Casamiquela a favor de Don Francisco Berenguer Nadal. 5 de març de 1936

Annex 15:

Escritura d'entrega de llegat i carta de pagament de la legítima otorgada entre Doña Maria Nadal Segarra i els seus fills Don Francisco i Don Juan Berenguer Nadal. 30 de gener de 1934

Annex 16:

GENERALITAT DE CATALUNYA
CONTRIBUCIÓN TERRITORIAL

RIQUEZA URBANA
Registro fiscal de edificios y solares
COMPROBADO.
Año 1935.-1.º Trimestre.
ENERO, FEBRERO Y MARZO

FINCA: CALLE O PLAZA **Pl y Margall** NÚM. NÚM. DE LA LISTA COBRATORIA **866**
PROVINCIA DE **Barcelona** MUNICIPIO DE **Sardanyola**

He recibido de D. **Emilio Berenguer** la cantidad de **1228** pesetas **50** céntimos, que le corresponde pagar en el citado trimestre por la contribución expresada, según se demuestra a continuación:

	Pesetas
LIQUIDO IMPONIBLE.....	267
TOTAL CONTRIBUCION ANUAL.....	5399
Coefficientes aplicados al líquido imponible.	
Por cuota para el Tesoro, con inclusión del premio de cobranza.....	17,000
Por recargo del 16 por 100 para atenciones de primera enseñanza.....	2,720
Por recargo adicional del 7,50 por 100.....	1,275
Suman estos coeficientes.....	20,995
Recargo transitorio, 2,50 por 100.....	
Paro obrero, por 100.....	
Coefficiente total aplicado.....	
Importe de la Contribución en el trimestre.....	9 MAR 1935
A de de 1935	El Recaudador, <i>Antoni Collado</i>
Son 12 pesetas 50 céntimos.	
Calle de núm. piso	

Impost de l'IVI de la casa que va rebre l'Emilio Berenguer Nadal de l'herència del seu pare

Annex 17:

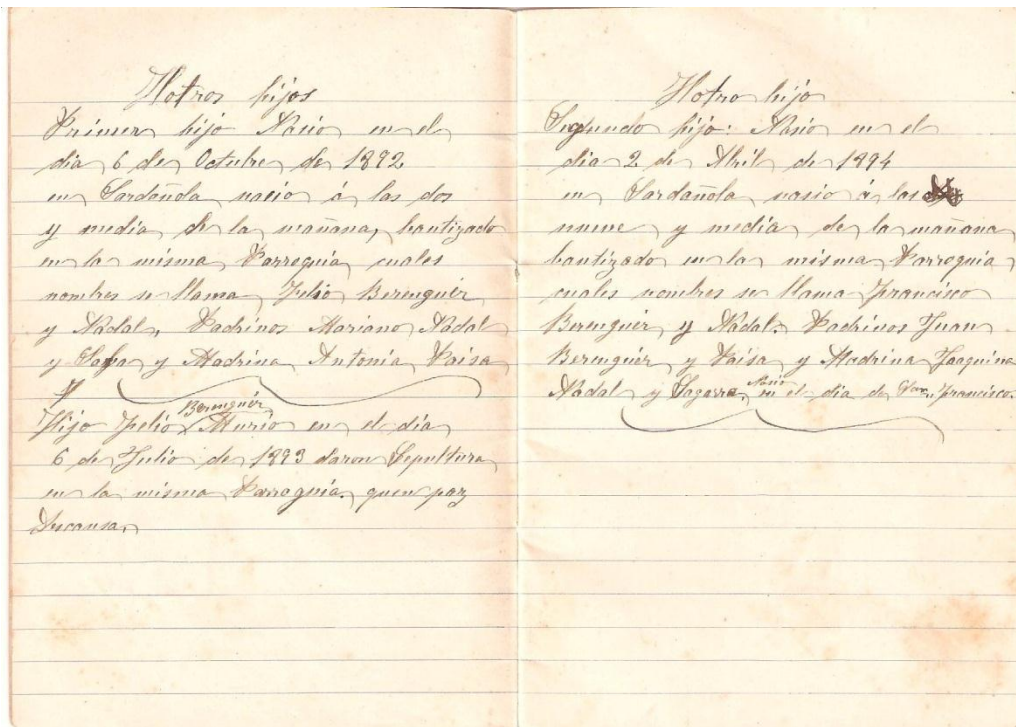
Lista del año y Mes que nos casamos Francisco Berenguer y Païsa y Maria Nadal y Cigarra en nombre de Dios del año 1891

Casados en el día 19 de Noviembre de 1891 en la Iglesia parroquial de S.º Martín de Sardanyola cura parroco D.º Pedro Guant con los testigos presentes cuales son testigos hijos Joan Joan Jordana i Pedro Felome Pla del D.º

Primera hija Anicio en el día 14 de Julio de 1890 en Cardenera nació en las once y media de la mañana bautizada en la misma parroquia, cuales nombres se llama Francisca Berenguer y Nadal Padrinos Juan Berenguer y Francisca Cigarra

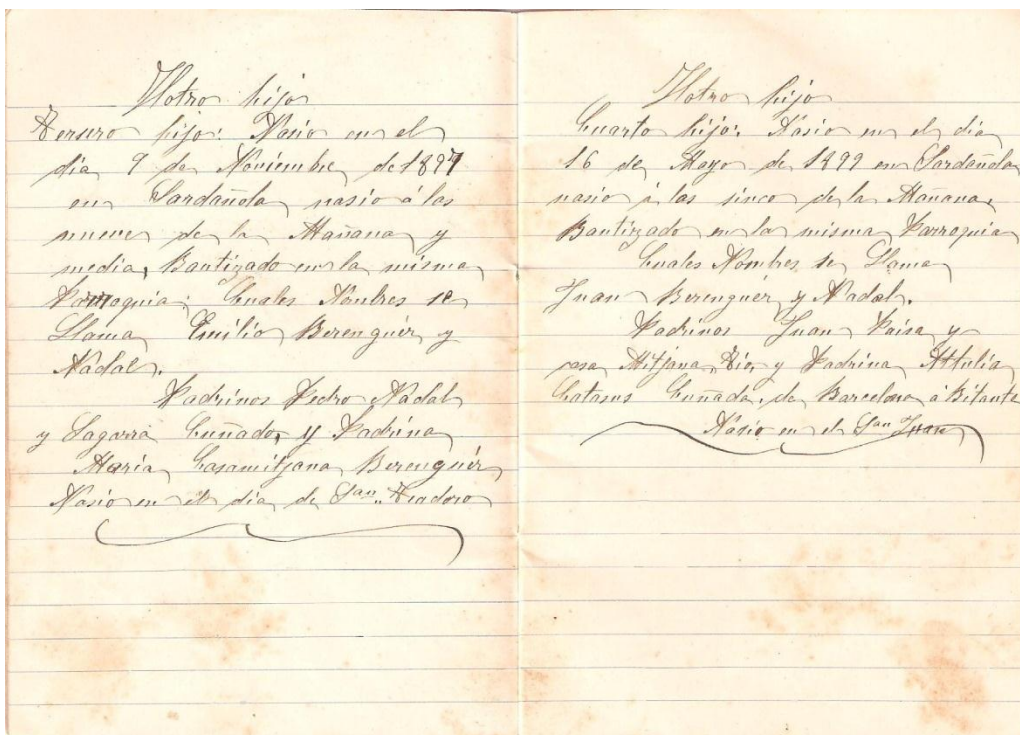
Llibre de família escrit per Francisco Berenguer Pahisa on apareixen totes les dates de naixement dels seus nou fills

Annex 18:

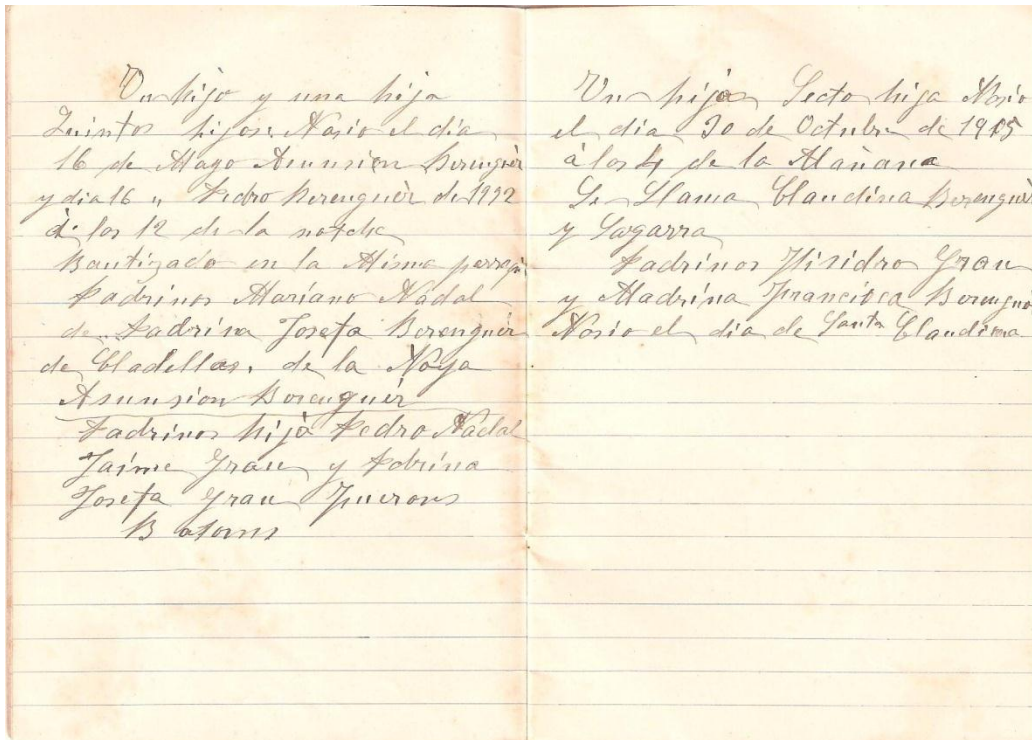
Llibre de família escrit per Francisco Berenguer Pahisa on apareixen totes les dates de naixement dels seus nou fills

Annex 19:

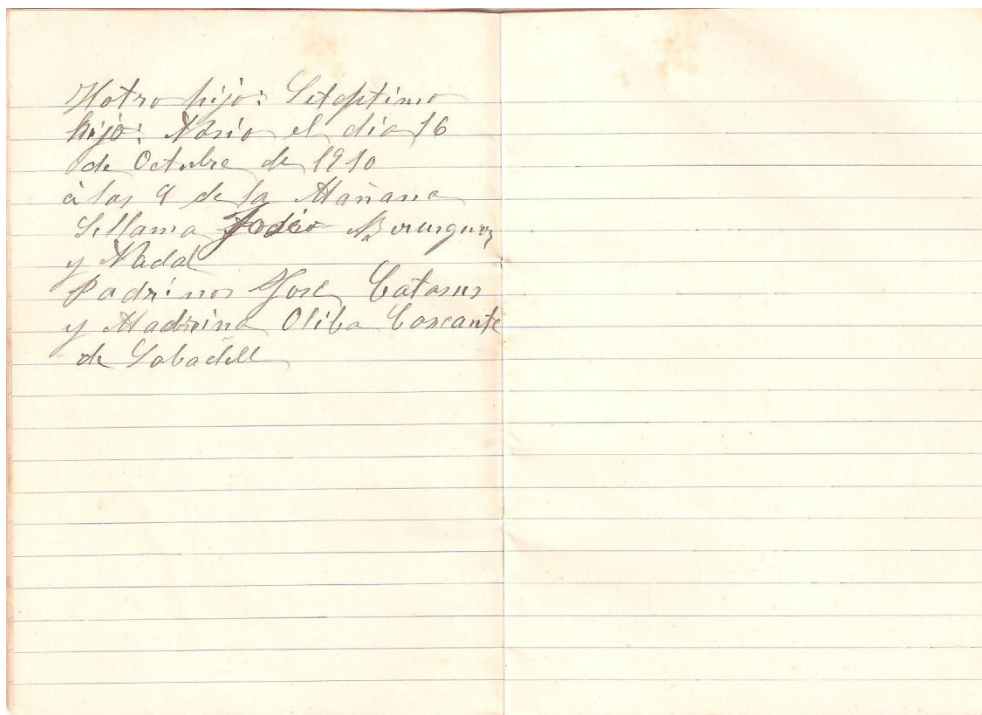
Llibre de família escrit per Francisco Berenguer Pahisa on apareixen totes les dates de naixement dels seus nou fills

Annex 20:

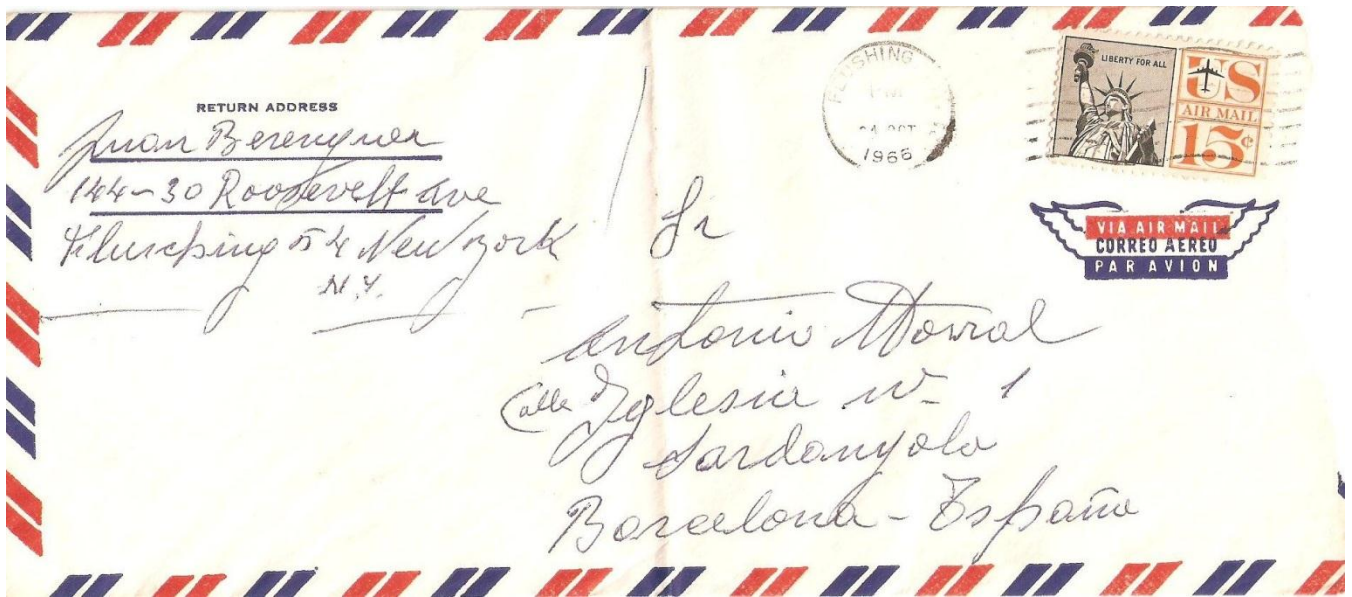
Llibre de família escrit per Francisco Berenguer Pahisa on apareixen totes les dates de naixement dels seus nou fills

Annex 21:

Llibre de família escrit per Francisco Berenguer Pahisa on apareixen totes les dates de naixement dels seus nou fills

Annex 22:

Sobre d'una carta que va enviar el Joan Berenguer Nadal des dels Estats Units a la seva neboda (la meva àvia) Paquita Berenguer, pels volts del 1960